

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

K.B. Holwerda, Ede

Als hun schatten... (3)

(over Exodus 19 t/m 24)

De vorige keer liet ik U achter in de 'kleine lettertjes' van Ex 20:22-23:33. Het geheel van rechtsregels, dat de principes van de Tien Woorden uitwerkt met het oog op Israëls aanstaande leven in Kanaän. Samen met de Tien Woorden vormen ze wel het 'boek des verbonds', dat Mozes zo meteen bij de sluiting van het verdrag schrijft en ten aanhoren van het volk leest, 24:7.

Periscope

Het is de vraag hoe het gedeelte 20:22 t/m 23:33 is opgebouwd. In Dt 6 t/m 25:16 geeft Mozes onderricht, waarbij hij gebod na gebod behandelt. Ook hier komen wel alle geboden aan de orde, maar niet op die manier. Hoe dan wel?

Een onderzeebootkapitein zal, als hij zijn schip aan de oppervlakte brengt, voor alles zijn periscope opsteken, om daarmee pal boven water een rondomverkenning van 360 graden uit te voeren. Hebben we hier niet zo'n rondomoverzicht van de rechtsregels die uit Gods verbond volgen?

Dat begint dan bij het hart van alles: de HERE wil het één en het al voor hen zijn, en dus zijn afgoden taboe, 20:23. Via 22:20 (afgodenoffer is de HERE een gruwel) komt het daar ook weer uit, 23:13,24,32v. Of het eerste gebod ook allesbeheersend is!

Van 20:23 bestrijkt de periscope dan hoe God wel vereerd en gediend wil worden (radicaal anders dan in Kanaän gebeurt!), 20:25v. Dan volgen bepalingen betreffende het leven en de persoon van de naaste, 21:1 t/m 36. In het slot van dat gedeelte gaat het al over aansprakelijkheid voor ongelukken met vee. Zo komt als vanzelf de eigendom van de naaste in zicht, t/m 22:17.

Halverwege de 'sweep' van de periscope gaat het over zonden die de HERE een gruwel zijn, 22:18v (ogenblikkelijk weer verbonden met het verbod van afgoderij, 22:20). Vervolgens komen bepalingen van barmhertigheid en billijkheid in het vizier, m.n. jegens hulpelozen, met als eindpunt de vreemdeling. Waarbij de HERE

Israëls ervaring in en redding uit Egypte als klemmendst argument gebruikt, 23:9¹.

Terug bij af

De slotbepalingen laten ons weer uitkomen bij waar we begonnen: geen sprake van andere goden! Het eerste gebod blijft fundamenteel in alles. Immers, de aanwijzingen t.a.v. Israëls feesten krijgen prompt de waarschuwing mee tegen Kanaänietische praktijken, 23:18,19. Ook de belofte van de Engel des HEREN in wie Gods naam (persoon en macht aanwezig is, loopt uit op een waarschuwing tegen de goden van Kanaäns volkeren². Hetzelfde gebeurt nog eens bij Gods belofte over Zijn verdrijving van Kanaäns bewoners. Het dienen van de vruchtbaarheidsgoden die heel het Kanaänietische leven doortrokken, zou voor Zijn volk uiterst verleidelijk zijn, weet de HERE. Daarom laat Hij niet na Israël voor elke mogelijke invalshoek te waarschuwen. Leven met de HERE is alomvattend. Of het stelt niets voor.

Analogie

Je ziet in deze bepalingen ook hoe anders recht en wet in die oude wereld zijn beschreven. Wij zijn gewend aan een uitputtende beschrijving, dwz dat elk mogelijk geval rechtstreeks uit een wet of uit de jurisprudentie valt op te maken. Terwijl Israël (en de volkeren rondom) een meer voorbeeldige rechtscodificatie had. Naar analogie daarvan konden de diverse praktijkgevallen worden beslist. Vandaar dat Gods volk aan een in omvang bescheiden 'boek des verbonds' voldoende had.

Ceremonie

Het evenement van de eigenlijke verdragssluiting is boordevol plechtige vreugde en sacramentele kracht. Mozes, nog steeds boodschapper tussen partijen in deze verbintenis, brengt nu eerst de nadere bepalingen bij de Tien Woorden aan het volk over. Dat ze op zijn beurt plechtig beaamt, 24:3 slot. Vervolgens schrijft Mozes de woorden op. In onze ogen een vreemde volgorde: je kunt de boodschap toch beter eerst opschrijven en dan meedelen? Toch doet Mozes het op deze manier.

De profeten na hem evenzo. Dit toont ons de functie van het geschreven document. Dat is niet bedoeld als geheugensteun voor de boodschapper. Maar als getuigenis tussen partijen³.

Inkt of bloed?

Wij zijn beelden gewend van leiders die verdragen over en weer tekenen, en elkaar de hand schudden. Elkaar soms de pennen aanbieden waarmee getekend werd. Israël, en de volkeren in wier wereld het leefde, kenden een intenser symbool: het bloed van een en hetzelfde offer verbindt partijen. Ze spreken dan ook van: een verdrag 'snijden' i.p.v. ons 'sluiten'⁴. Zo richt Mozes nu een altaar op van twaalf stenen. Dit aldaar vertegenwoordigt de HERE. Brandoffers (van totale toewijding) en vredeoffers (van ongestoorde relatie) worden opgedragen door de jongemannen, vermoedelijk eerstgeborenen die op dit moment nog de priesterlijke functies waarnemen. Het bloed ervan wordt door Mozes in bekens opgevangen.

Beklonken

Wat een indringend gebeuren! De helft van het opgevangen bloed sprengt Mozes nl. op het altaar van God. Vervolgens neemt hij het geschreven verdragsdocument en leest het luid en duidelijk ten aanhoren van het volk. Dat nu ook formeel Gods verbintenis

37e jaargang - nr. 5
26 februari 1993

In dit nummer

- 79 H. de Jong
'Jezus, wetende...'
- 81 H. Algra
Ziekenbezoek
- 83 Wilna Smienk
Van huis uit...

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

aanvaardt. Vervolgens sprengt Mozes de overgebleven helft van het bloed op het volk.

De verklaring is aangrijpend: „zie het bloed van het verbond dat de HERE met u sluit”⁵. Zo van: het is, heuse werkelijkheid, deze tussen God en u beklonken verbintenis. Op grond van de door Hem gesproken en door u aanvaarde woorden. U weet wat u aan Hem hebt.

Wat gebeurde waar?

De delegatie van Israël, genoemd 24:1 en 9, klonn kennelijk een eindweegs omhoog om hun Grote Koning te ontmoeten. Hoewel geen van hen God in volle glorie kon aanschouwen, zijn ze daar toch wel degelijk in audientie door de HERE ontvangen⁶. Iets van Zijn luister namen ze waar in de vorm van een hemelsblauwe troonvloer of voetbank. Ze waren ECHT bij de HERE zelf! Met weer de verbazing dat dat kòn⁷! Zijn hand treft hen niet. Ze mogen God zien, en eten en drinken! Waarschijnlijk heeft er een offermaaltijd (van het vlees van de gebrachte vrede-offers?) plaatsgevonden. Niet ongebruikelijk bij de sluiting van zo'n verdrag, en dan in dit geval wel veelzeggend⁸.

Intussen wordt Mozes door God de eigenlijke berg opgeroepen. Hij moet de verdragsacte in tweevoud in ontvangst komen nemen. Uit zijn woorden, vs 14, kunnen we opmaken, dat de oudsten slechts een klein eind de voet van de berg waren opgegaan. Mozes zegt immers tegen hen: „Aäron en Hur zijn bij u”. Het volk kan zijn oudsten voor eventuele zaken bereken. Mozes (en Jozua) hebben dan de eigenlijke berg bestegen tot een punt halverwege (waar Jozua op Mozes bleef wachten). Vandaar werd Mozes door God de wolk van Zijn heerlijkheid binnengeroepen. Op weg naar wat men zich dacht als het besluit van deze verbintenis: de plechtige overdracht van de verdrags-acte.

Verrassing

Noch Mozes noch de oudsten konden op dat moment weten dat de HERE nog een verrassing voor hen had. Nl. dat God een begin wilde maken met Zijn 'tent bij de mensen', Openb 21:3.

Vast.

Als je dit nu leest, kun je je afvragen, wat wij hiermee moeten. Wij zijn toch Israël niet? Neen, maar dit is het begin van Gods verbintenis met Zijn volk. Die Hij zelf laat uitlopen op een NIEUW en BETER verbond in Christus, Hebr 8:6,13, 9:15, 12:24. In dat verbond mogen ook wij delen. Het getuigenis van waar God begon, geeft ons diepte-inzicht in de grootheid van Zijn verlossingswerk.

Want laten we ons niet vergissen t.a.v. Gods doel met deze verbintenis. Een modeuitdrukking is vandaag: 'zéker weten'! Zelfs: zékerste weten! Maar dat is wél waartoe God Israël wil brengen: 'zeker weten' van Zijn liefde en macht. Het volk zou leven in een cul-

tuur, waarin je met hard werk en veel offers aan de afgoden tenslotte ZELF 'heil en zegen' maken moet en kunt! Tegenover die 'vastigheid' wil Hij zijn genegenheid voor hen onomstotelijk doen vaststaan. En is dat – wát er dan allemaal ook veranderd en vervuld is! – nu anders? Zeker-zijn van God, – dát is, wat Zijn verbintenis ons geven wil. Het is Zijn eer dat wij weten – en willen weten! – Wie we aan Hem hebben. 'Zeker weten'!

Noten

- 1 Vgl Ex 22:21, Lev 19:33v, Dt 24:17v, 27:19
- 2 Deze Engel wordt bejegend als vertegenwoordiger van de HERE, maar ook als de HERE in eigen Persoon, zie o.a. Ex 3:2 en 4, en Joz 5:13vv, en 6:2.
- 3 Heel duidelijk in de geschiedenis van de boekrol, Jer 36.
- 4 Vgl de sluiting van Gods verbond met Abraham, Gen 15:7-20.
- 5 Zie Hebr 9:18vv. De zinspelende van Christus op dit woord, Mt 26:28, Mk 14:24, Lk 22:20, vgl 1 Cor 11:25, spreekt duidelijke taal. Zie nog Hebr 10:29.
- 6 Over risico's van een audientie bij een aardse 'grote koning' vertelt Esther 4:10-5:2.
- 7 Zie het vorig artikel en Dt 4:33-35 en 5:24,26.
- 8 Een andere verklaring wil niet weten van een maaltijd. 'Zij aten en dronken' staat dan voor: ze konden het navertellen.

Het offer van een gulden per dag

(aanvullende mededeling)

In mijn artikelje in het nummer van 'OPBOUW' van 29 januari j.l., waarin ik opwekte een gulden per dag uit te sparen voor hulp aan projecten in Afrika, ontbrak het adres van TEAR FUND (t.a.v. mevrouw Aty G.W. Tol-kamp). Hieronder volgt het:
Postbus 104
3970 AC Driebergen-R
Tel.: 03438-14 8 44

Mance ter Andere

H. de Jong, Zeist

'Jezus, wetende...'

(Over de vraag of Jezus bewust als Middelaar geleden heeft)

Wij zijn weer in de lijdensstijd en we verdiepen ons opnieuw in het lijden en sterven van onze Verlosser. We stellen de vraag: Wat heeft Jezus geweten toen Hij aan het kruis hing? Deze vraag heeft een zekere aktualiteit gekregen sinds het geruchtmakende boek van Kuitert. Die ontkent dat Jezus aan het kruis hangend de christelijke leer reeds in het hoofd had en in gedachten bezig was met de zondaars die Hij door zijn dood zou redden. Dat zijn onze interpretaties achteraf, die van de evangelisten inkluis. Niet onjuist maar wel van later datum. Een besef van Knecht des HEREN te zijn zullen wij Jezus niet kunnen ontzeggen maar verder moeten we niet gaan. Aldus deze godgeleerde. Je schrikt als je zulke dingen leest, maar het argument dat Kuitert ervoor noemt is toch het overwegen waard. Ga je namelijk wel verder en vul je het helemaal in wat Jezus aan het kruis gedacht en geweten heeft dan maak je – zo vindt Kuitert – van Golgota een spel, een doorzichtig drama. We zullen het serieus moeten nemen dat de Here Jezus het aan het kruis van wanhoop uitgeschreeuwd heeft, met zijn kreet: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?” „Wat heb je te lijden als je weet dat alles wel goed komt?”, vraagt Kuitert. Hij komt dus met zijn beweringen op voor de echtheid van Christus' lijden. Dat is het voor ieder christen herkenbare van zijn betoog, want juist aan die echtheid van het lijden hangt ons heil.

In de VARIANT van het Ned. Dagblad van 31 december staat het verslag van een gesprek tussen professor Douma en professor Kuitert naar aanleiding van het boek van de laatste waarover de eerste een brochure geschreven heeft. Mijn complimenten aan de redactie van het ND dat ze deze twee theologen voor een ontmoeting en een gesprek samen wist te brengen. We moeten bij alle verschil van opvatting niet ophouden met elkaar te praten. Zeker niet wanneer we in de ander de gelovige ontmoeten. In dat gesprek dan kwam ons onderwerp ook ter tafel. Douma bracht tegen de sterke beweringen van Kuitert het woord in dat Jezus op het einde van zijn lijdensgang gesproken heeft: „Het is volbracht”. En dat is op zijn beurt weer een heel sterk argument. Want dit gezegende woord van de Heiland is een waar rustpunt voor ieder die de lijdensgeschiedenis met altijd weer nieuwe ontzetting leest. Jezus, zo worden we getroost, was bezig met het grote werk van de verzoening en Hij wist het. Het is eigenlijk inverdrietig dat in die discussie twee woorden waar het geloof zo zeer aan gehecht is, zonder dat iemand dat nu

bedoelde, in een scherpe tegenoverelkaarstelling terecht kwamen. Terwijl Cornelis Rijnsdorp ze nog zo fijn bij elkaar gebracht had in Gezang 476 : 2: „... Uit een duister, vreeslijk bovenmate, riept Gij tot Hem die U had verlaten, maar uw stem breekt door de nacht: Vader, wereld, 't is volbracht”. Hoe moeten we aan beide kruiswoorden recht doen?

De Synoptici en Johannes

Het valt op dat we voor het woord waar Kuitert zich op beroept in de zogenaamde synoptische evangeliën moeten wezen. De synoptische evangeliën, zo noemen we de eerste drie: Matteüs, Markus en Lukas. Het zijn Matteüs en Markus die ons over de kreet van de godsverlating bericht doen. Terwijl het woord „Het is volbracht” waar Douma mee komt alleen bij de vierde evangelist Johannes te vinden is. Nu weet iedere bijbellezer dat we van de eerste drie naar het vierde evangelie overstappend in een nogal wat andere sfeer terecht komen. De synoptische evangeliën benaderen de Here Jezus in hun beschrijving meer van onderop. Johannes schrijft meer van bovenaf. De eersten lopen meer met Jezus op, de laatste kijkt meer op Jezus terug. Blijkens het woordje 'meer' gaat het weliswaar om betrekkelijke verschillen maar dat neemt niet weg dat ze zeer beduidend zijn. Daarmee stuiten we op een eigenaardig onderscheid en het is met name over de beschrijving van Johannes dat we ons nog wel eens verbazen. Laat hij het menselijke van Jezus wel helemaal intakt, neemt hij dat wel overal serieus?, vragen we dan. Laat ik daar eens een paar voorbeelden van geven. Eerst een uit een alledaags voorval, te lezen in Johannes 6. Op gegeven ogenblik wil Jezus de schare die Hem gevolgd is van voedsel voorzien en daarvoor wendt Hij zich met een vraag om informatie en raad tot Filippus: „Waar zullen wij broden kopen, dat dezen kunnen eten?” Een normale vraag, maar Johannes haast zich om er een verklarende opmerking bij te plaatsen: „Maar dit zeide Hij om hem op de proef te stellen, want Hij wist zelf wat Hij doen zou”. Blijkbaar wil Johannes de indruk voorkomen dat Jezus van informatie die van buitenaf moet komen afhankelijk zou zijn of op adviezen van anderen aangewezen. Hij had eerder ook al geschreven dat Jezus de mensen om Hem heen allen kende en dat het niet nodig was dat iemand van de mens getuigde, want Hij wist zelf wat in de mens was (Johannes 2 : 24 en 25). Ieder zal moeten toegeven dat bij kennisneming van zulke details voor ons gevoel bijna alle menselijkheid uit Jezus weg-

stroomt. Harten-kenner, welk mens-kind is dat immers?

Van Bovenaf

Johannes is zo vervuld van het van Bovenaf gekomen-zijn van Jezus dat hij zichtbare moeite heeft met het beperkt-menselijke aan de Heiland. Niet dat hij daar aan morrelt of het ontkent, maar de duidelijke blijken daarvan in de traditie tegenkomend heeft hij de neiging gehad er iets anders naast of tegenover te stellen. Heel opvallend is bijvoorbeeld dat hij van de verzoekingsscène in de hof van Getsemane niets afweet (zomin als van de verzoeken in de woestijn). Hij is dat natuurlijk tegengekomen in de overlevering (want Johannes schreef zijn evangelie het laatst van allen) maar hij heeft er geen raad mee geweten. Hoe dat nu toch kon, dat de Zoon van God zo door het kwade verzocht werd! De andere evangelisten vlakweg tegenspreken wilde hij niet. Daarom gaat hij aan de hele episode in de hof, vóór de arrestatie, voorbij. Maar wel geeft hij op een andere plaats in zijn beschrijving woorden van Jezus weer die op z'n minst op gespannen voet staan met het verzoekingsbericht. Ik doel nu op wat we in

Journalistiek. Ongebonden, maar niet vrijblijvend

Een journalist is ongebonden, staat boven de partijen. Hij registreert, analyseert en communiceert. Onpartijdig, zoals het hoort. Dat betekent niet dat journalistiek vrijblijvend is. Ook de journalist is gebonden aan christelijke normen en waarden. Als deze visie je aanspreekt, vraag dan de ESJ studiegids aan!

Ja! Stuur mij de studiegids. J-3

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Bon opsturen naar:
EH, Postbus 957, 3800 AZ Amersfoort

 evangelische hogeschool

15 jaar principiële kwaliteit

hoofdstuk 12 : 27 en 28 lezen. We horen daar de Heiland zeggen: „Nu is mijn ziel ontroerd, en wat zal ik zeggen? Vader, verlos Mij uit deze ure? Maar hiertoe ben Ik (juist) in deze ure gekomen. Vader, verheerlijk uw naam!” Als je deze passage in onze gebruikelijke vertaling leest dan zie je dat er achter Jezus' woorden „Vader, verlos Mij uit deze ure” een uitroepetekens staat in plaats van een vraagteken (zoals in mijn weergave). Dat is misleidend want zo klinkt het gesprokene als een gebed dat Jezus bij die gelegenheid opgezonden heeft. Dat uitroepetekens is echter niet oorspronkelijk. De vertalers hebben dat er neergezet om de passage te *harmoniseren* met de zo bekende verzoekingsgeschiedenis uit de andere evangeliën. Het „Vader, verlos Mij uit deze ure!” van Johannes is immers helemaal in overeenstemming met het „Vader, laat deze beker aan Mij voorbijgaan!” van Matteüs. Toch past dat uitroepetekens daar in Johannes 12 van geen kant. Uit het hele redebeleid blijkt immers zeer duidelijk dat Jezus dit gebed om verlossing uit en besparing van het lijden juist kritiseert, afwijst zelfs, en het vervangt door een andere, meer bij de Zoon van God passende vraag: „Vader, verheerlijk uw naam!”, waarop de Here dan van Bovenaf antwoord krijgt via een stem uit de hemel die zegt: „Ik heb hem verheerlijkt en Ik zal hem nogmaals verheerlijken”.

Verlaten?

Johannes schrijft duidelijk van achteraf en van bovenaf. Hij beschrijft Jezus als de Verheerlijkte, de ten hemel Gevarene. Uit het feit van de hemelvaart leidt hij af dat Jezus de uit de hemel Neergedaalde is (Johannes 3 : 13). Hij is van God uitgegaan en gaat tot God heen (Johannes 13 : 3). En dat geeft bij hem aan Here Jezus dat onwaardse, dat hemelse (3 : 31). Zeker, ook over de andere evangeliën ligt de gloed van Pasen, ook zij zijn geschreven vanuit de gelukkige afloop. Maar bij Johannes is dat veel sterker, is het geradikaliseerd. Ook de kreet aan het kruis „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?” ontbreekt opvallenderwijs bij Johannes. En opnieuw vinden we op een heel andere plaats in zijn evangelie een woord van Jezus dat die godslastering lijkt te ontkennen. Dat is in Johannes 8 : 29, tijdens het twistgesprek met de Joden dat het hele middengedeelte van dit evangelie beslaat. „En die Mij gezonden heeft (zegt Jezus daar) is met Mij. Hij heeft Mij niet alleen gelaten want Ik doe altijd wat Hem behaagt”. De Vader heeft Jezus niet verlaten. Ja, zal iemand misschien tegenwerpen, de Vader heeft Jezus ook niet alleen gelaten... totdat, tot aan het moment van de drie-urige duisternis aan het kruis. Maar dan had er toch niet achteraan moeten komen: „... want Ik doe *altijd* wat Hem behaagt”. Immers, juist aan het kruis deed Jezus ten hoogste wat God behaagde – zeker volgens de vierde evangelist. Het 'niet alleen

gelaten zijn door God' is daarom van heel Jezus' dienst op aarde te verstaan, voor al die tijd.

Niet kiezen

We ontkomen er mijns inziens niet aan tussen Johannes en de andere evangelisten een diep verschil op te merken. Haast wel onoverkomelijk. En toch, kiezen tussen Johannes en de synoptische evangeliën zou ik tot geen prijs willen. Ze hebben allebei hun onvervangbare waarde. Ja maar, zegt u, die onderling onverenigbare getuigenissen waarmee u ons zoëven konfronteerde – ze kunnen toch niet allebei tegelijk waar zijn? Waarom eigenlijk niet?, zou ik terug willen vragen. Hangt er soms geen geheimenis rondom de persoon van onze Here zoals Hij onder ons was? Misschien dat iemand, dit artikel lezend, van gedachte is dat ik op het punt dat ik aangesneden heb meer aan de kant van Kuitert dan van Douma sta. Omdat ik Douma in de hoek van de vierde evangelist plaats en nu ja, die Johannes is zo vreemd... Maar dan kent de lezer mijn gehechtheid aan juist het vierde evangelie nog niet. Wat heb ik er vaak over gepreekt! En wat heb ik me er steeds tegen verzet om aan deze getuige het zwijgen op te leggen! Zoals bijvoorbeeld mode is in het gesprek met de synagoge. Daar wordt Johannes nota bene van christelijke zijde afgedaan met „nou ja, Johannes”. Daar wil ik niet aan meedoen. Nee, ik ben zielsblij met die verwijzing van Douma naar de Johanneïsche finale van het lijdensverhaal „Het is volbracht”. En toch, voor de vraag gesteld wat Jezus nu wist en zich bewust was toen Hij aan het kruis hing, zou ik geloven het antwoord schuldig te moeten blijven – uit eerbied voor het geheel van het apostolisch getuigenis. Dat apostolisch getuigenis als geheel genomen zegt namelijk enerzijds bij het begin van de passio magna: „En vóór het Paasfeest, toen Jezus wist dat zijn uur gekomen was om uit deze wereld over te gaan tot de Vader, heeft Hij de zijnen die Hij in de wereld liefhad, liefgehad tot het einde. En onder de maaltijd, toen de duivel reeds Judas, Simons zoon Iskariot, in het hart gegeven had Hem te verraden, stond Hij wetende dat de Vader Hem alles in handen had gegeven en dat Hij van God uitgegaan was en tot God heenging, van de maaltijd op en Hij legde zijn klederen af en nam een linnen doek en omgordde zich daarmee...” (Johannes 13 : 1 - 4). Dit is echt „Jezus, wetende...”, ten voeten uit. Een duidelijker getuigenis daarom-trent is in de bijbel niet voorhanden. Maar datzelfde apostolische getuigenis toont ons anderzijds een benauwde Jezus die aan de vooravond van zijn lijden, bij de aanvechting in de hof, in een diep zwart gat kijkt en die aan het kruis zijn radeloosheid uitschreeuwt „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?” Hoe moeten we dit rijmen? Ik zou het niet weten. Maar we moeten het wel alle-

bei laten staan en serieus nemen. Het niet glad harmoniseren en het evenmin tegen elkaar uitspelen. We stuiten hier op het persoonsgeheimenis van Jezus: God in het vlees verschenen. Als we bedenken wie Jezus eigenlijk is zal ons dan ook het zozeer uiteenlopende karakter van de evangeliebeschrijvingen niet bevreemden. Het zou ons integendeel meer moeten verbazen wanneer de vertelling aan alle kanten gladjes verliep. Met andere woorden: het sterk uiteenlopende in de beschrijving van de synoptici en van Johannes pleit voor de echtheid van het evangelie. Wanneer de Schepper zijn schepping bezoekt mag niemand een effen verhaal verwachten. De seismografen die dat registreren beven daarvoor te zeer in uitersten.

Het van Boven van Jezus

Kuitert kiest bij teveel op het onderhavige punt: niet Johannes, maar de synoptici. Ik wil hem daarop aanspreken, als het ware met hem meedenkend. We horen hem zelf zeggen in het genoemde gesprek in het oudejaarsnummer van het ND (dat overigens volledig spoort met de voorstellingen in zijn boek): „Wij kijken van beneden tegen Boven aan en Boven provoceert ons Hem te benoemen. Die provocatie zou je dan openbaring kunnen noemen. Wij zijn geroepen om antwoord te geven”. Tussen haakjes, duidelijk blijkt hier dat Boven voor hem onafhankelijk van beneden staat. Ik hoor Kuiterts bekende zin „alle spreken over Boven is van beneden” wel eens zo uitleggen dat volgens hem Boven zelf ook een uitvinding van beneden zou zijn. Dat is een kant en klaar misverstand. Er gaat volgens Kuitert van Boven aktie uit. Alle spreken over Boven is van beneden, zeker, maar de aanleiding en de impuls tot dit spreken gaat van Boven uit. Dat is wat Kuitert niet alleen bedoelt te zeggen maar ook met zoveel woorden zegt. Op het onomstotelijke bestaan van God rust zijn hele theologie. Maar (om naar mijn punt terug te keren) als er dus volgens Kuitert van Boven aktiviteit uitgaat – Jezus behoort volgens hem toch op de een of andere manier ook tot Boven? Om daarover een uitspraak van Kuitert zelf aan te halen: „Over Jezus spreekt de christenheid 'als over God', omdat God zich met Jezus heeft geïdentificeerd. Met identificatie bedoel ik dan: Hij is bezet door God, 'bezeten', tot aan de rand toe vol met God; verborgen weliswaar (je kon eraan voorbij kijken) maar in de opstanding openbaar geworden” (Het ... geloof, p. 140). Als dat waar is dan gaat er van Christus, in zoverre Hij 'Godgevolgd' is, toch ook provokatie uit? Aanleiding en impuls om over Hem te spreken? Zogezegde openbaring? En wie kan dan bij een zo gekompliceerde persoon als onze Here Jezus Christus verbaasd zijn dat er op verschillende wijze op die aanleiding tot spreken die er van Hem uitging ingegaan is? Wie heeft het recht om de ene manier boven de andere voor te

trekken en bijvoorbeeld van de synoptici te zeggen dat ze het beter hebben gedaan dan Johannes? Heeft Jezus (wil ik zeggen) niet zelf door zijn persoon en optreden de stoot gegeven tot het sterk uiteenlopende getuigenis over Hem van de synoptici enerzijds en van Johannes aan de andere kant? En zou je die verschillende getuigenissen niet eerbiedig moeten laten staan om aan zijn persoon en werk werkelijk recht te doen? Denk erom, laten staan, zeg ik, niet dooreen mengen! Dat wil zeggen dat er in de prediking nu eens uit het ene en dan weer uit het andere vaatje getapt moet worden. Zoals ik zelf ook regelmatig probeer te doen. Hier lijkt me het woord van de theoloog Noordmans van kracht dat de prediking het dogma behoort scheef te trekken. In tijden of situaties dat we gevaar lopen het lijden van Christus te bagatelliseren en er frisch-frölich overheen te lopen moet de prediking diep in de synoptische evangeliën tasten. Maar als er in het lijden gewelgd wordt en Golgota in een kader van klagerige zieligheid terecht komt (zoals ik dat nu wel meen te bespeuren) dan is er alle aanleiding om het majesteitelijke van Christus' lijden naar voren te halen en met Johannes te zeggen: „Jezus, wetende...”

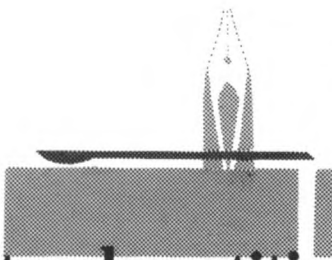
H. Algra, Den Helder

Ziekenbezoek

De vader woonde nog niet zo lang in de nieuwe woonplaats. Hij had niet kunnen wennen aan het alleen-zijn in de stad waar hij zoveel jaren lief en leed met zijn vrouw gedeeld had. Na haar overlijden was hij verhuisd naar een dorp in de omgeving waar hij als kind was opgegroeid. De kerk was ver weg; daar kwam hij niet vaak. Toch leefde hij op afstand mee met de gemeente. Op een dag moest de vader in het ziekenhuis worden opgenomen. Het kon lang duren, want de artsen wisten niet precies wat er met hem aan de hand was. Allerlei vreemde uitslagen, die ze niet konden verklaren. De zoon wist niet hoe het bezoek aan zijn vader geregeld kon worden. De weinige kennissen uit het dorp waren al oud en konden meestal niet naar het bezoekuur. Hij woonde zelf meer dan 2 uur rijden van het ziekenhuis waar zijn vader was opgenomen. Zijn vader had hem ooit eens het telefoonnummer van zijn nieuwe dominee gegeven. Hij moest niet veel van dominees hebben, maar uiteindelijk draaide hij toch maar het nummer op het briefje.

Dominee was niet thuis. Zijn vrouw vroeg belangstellend hoe het met de vader ging. Ze vroeg ook of hij wel bezoek kreeg. Ze wist nog niet dat de vader al een paar dagen in het ziekenhuis lag. Maar ja, zo was zijn vader nu eenmaal. Hij kwam niet voor zichzelf op. Andere mensen waren voor hem belangrijker dan hijzelf. En de dominee

zou ook wel wat anders te doen hebben dan hem nu op te zoeken. Vroeger had zijn vader in de kerk ook al zo gereageerd. Het was een vervelende tijd geweest. Veel ruzie in de kerk. Allerlei mensen kwamen bij zijn vader praten over die ruzies. Maar hij zei er niets, van, ook niet als het hem eigenlijk te veel werd. Nee, de zoon had weinig goede ervaringen met de kerk. Hete hoofden, koude harten, had hij eens horen zeggen. Van hem hoefde die kerk niet meer. Nou ja, helemaal niet meer? Af en toe vond hij het toch wel fijn om eens kerkmuziek op de radio te horen. Eigenlijk vond hij dat een vreemd idee: hij moest niets meer van de kerk hebben en toch betrapte hij zich erop dat hij het geluid van de radio dan wel eens harder zette. Toen de zoon zijn vader een paar dagen later opzocht, hoorde hij tot zijn verbazing dat er iedere dag bezoek was. 's Middags tijdens het bezoekuur en 's avonds weer. Geen familie, geen mensen uit het dorp, maar mensen uit de kerk. Ze kenden zijn vader vaak maar nauwelijks. Toch kwamen ze op bezoek. Vader vertelde erover. Sober, zoals altijd. Hij was nu eenmaal een man van weinig woorden. Maar de zoon kon aan hem zien dat hij er blij mee was. Was dat ook de kerk? Dat was een heel andere kerk dan hij gewend was. Het leek wel of hij een beetje nieuwsgierig begon te worden naar die kerk. Stiekum, want niemand mocht het aan hem zien....

Pastorale notitie

J.H. Veefkind, Krommenie

Mooi?

Ik heb een beetje moeite met complimentjes. Zeker vlak na de kerkdienst: mooie preek, dominee! Goed bedoeld natuurlijk, maar hoe moet je er ook goed op reageren?

Vroom naar boven wijzen? Ik houd niet van dit soort vromigheid. Er zit altijd een bijsmaakje aan. Want ook voor mezelf is zo'n complimentje best leuk. Als je met één vinger naar boven wijst, wijs je in elk geval met drie vingers naar beneden. En als je nooit iets hoort – daar is ook niets aan. Zeg nou zelf.

Braaf naar de ander wijzen dan? Zo van: ga heen, broeder, doe jij desge-

lijks. Van zo'n preekje na de preek houd ik al helemaal niet. En nog eens: als je met één vinger naar de ander wijst, dan wijs je met drie vingers naar jezelf. Wat je zegt ben je zelf...

Toch kun je een bemoediging best wel eens gebruiken. Wij zijn ook maar gewone trapschrobbers! Als ik in het ziekenhuis kom, kan ik nooit nalaten de schoonmakers een woordje van dank toe te voegen. Dus wil ik zelf ook wel eens aangemoedigd worden. Sommige mensen doen dit op een heel subtiele manier. „Hoe is het nu met uw ogen?“, vroeg iemand na de operatie van een aantal jaren geleden. Ik vergeleek het met een ouwerwetse dameshoed. Een grijs voiletje eraan met van die zwarte stippen. „Nou, zo is het ongeveer met mijn linker-oog“. Waar de broeder na de dienst op inhaakte met: „U mag dan een ouwerwetse dames-hoedje in uw oog hebben, in uw mond in elk geval niet!“

Zo kan het dus ook. En zo gebeurt het wanneer je er echt aan toe bent. Als je denkt: „Het loopt lekker, tegenwoordig“, dan krijg je een tik op je neus. En als je diep in de puree zit, krijg je zo maar een opsteker. Zo werkt dat in dit wonderlijke wereldje. Met de regie zit het dus wel goed.

Of neem die keer waar ik het al eerder

over had. Toen zaterdag mijn eerste preekvoorstel was afgewezen. Dominee, wanneer komt u terug? En toen ik zondag moest preken in de grote stad. Bevel van mij!

Het was maar goed dat de preekstoel ter plekke een hoge rand had. Kon niemand zien hoe het regende, daar voorin de kerk. Ik dacht aan de 'Hoekse en Kabeljauwse twisten'. En ik heb ze toch allemaal maar een hart onder de riem gestoken, de Hoeken en de Kabeljauwen. Met dezelfde preek die de vorige dag gewogen was en te licht bevonden. Niet onder de indruk van de 'meerdere' vergadering? Jawel, maar nog meer onder de indruk van de 'plechtige vergadering' waar ik op moest wijzen! Dezelfde preek dus in een grote kerk. Zegt men na afloop in de kerkeraadskamer: wat was daar nou verkeerd aan? Kijk, dat bedoel ik nu met 'opsteker' en 'regie'.

Het gaat dus om twee vragen. Hoe reageren hoorders op het gesprokene? En hoe reageert de spreker op het gehoorde?

Uitspraak van een oud man: Je moet niet zeggen „mooie preek“. Maar je moet zeggen „goeie preek“. Niet 'mooi' maar 'goed'. Misschien kunnen beide partijen hier wat mee.

Voor de kinderen

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Een vreselijke ziekte

Chantal is ziek als ze uit school komt. Haar hoofd doet zo zeer, ze is zo moe en voelt zich zo raar. Een paar meisjes uit haar klas lopen met haar mee tot haar huis. „Mamma Chantal!” roepen ze voor de deur. „Mamma Chantal!” Moeder staat in de kookhut achter het huis. Nat van het zweet en de dampen van de kokende bonen komt ze tevoorschijn. „Wat is er?” vraagt ze. „Chan-

tal is ziek!” zeggen de meisjes. Moeder droogt haar handen langs de doek die ze om haar midden heeft geslagen. Ze pakt het hoofd van haar meisje tussen haar handen. „Ja, je bent heet.” zegt ze „Ga maar gauw naar binnen, uit de zon. Ga maar liggen.” Chantal wil niks liever, ze kan ook niet veel anders. Moeder loopt even naar de buurvrouw, die heeft 15 kinderen die weet vast wel wat er aan de hand is. Ze komt meteen kijken. „Zeer hoofd, heel heet, dat moet malaria zijn. Ik heb wel medicijn.” Chantal slikt de bittere pilletjes en valt in slaap. Maar ze knapt er niks van op. Ze wordt als maar zieker. Tegen de avond heeft ze overal zo'n pijn, vooral in haar nek en rug. Ze trek haar hoofd achterover en spant haar hele lijf, ze ligt als een halve maan op haar slaapmatje. Moeder is vreselijk bang, de buurvrouw is er weer, vader is komen kijken er komen al meer mensen en iedereen in de buurt praat erover. In de nacht sterft het meisje. Een week later heeft haar moeder precies dezelfde ziekte. Zij sterft ook. Andere kinderen van

school krijgen het ook en andere grote mensen. Binnen twee weken zijn er zeven doden in het kleine dorp. De mensen zijn verschrikkelijk bang geworden. Mensen die in de morgen gezond naar hun werk of naar school gaan kunnen 's avonds al dood zijn. De raadsman van het dorp wordt erbij gehaald. Elk dorp heeft iemand die moet helpen bij problemen, en dit is duidelijk een groot probleem. Hij gaat naar de stad, praten in het ziekenhuis en raad vragen aan andere mensen die kunnen helpen. De mensen beginnen te begrijpen wat er aan de hand is. Ook op de radio komen al meer berichten over een gevaarlijke ziekte met pijn in de nek. 'Hersenvliesontsteking' heet het in het Nederlands. De school gaat voorlopig dicht. Zo kunnen kinderen die al ziek zijn zonder het te weten niet per ongeluk ook andere kinderen besmetten. Een week later komt er een auto van het ziekenhuis uit de stad. Er zijn twee verpleegsters die mensen komen inenten. Het kost een boel geld maar de mensen zijn heel bang. Ze willen best een boel

gereformeerd traktaatgenootschap

Zojuist verschenen:

de uitgave voor 1993 van

LEVENSWOORDEN

Ook dit jaar zijn we erin geslaagd, een zeer aansprekend boekje samen te stellen met korte meditaties. Deze meditaties zijn geschikt voor persoonlijk gebruik of om cadeau te doen, maar ook voor gespreksgroepen enz. De auteurs zijn: ds. J. Bouma, ds. M. Drayer, ds. A. Hilbers, drs. W. Kats, ds. J. de Kievit, ds. L. Raven, ds. A. Rienstra, ds. J.C. Schaeffer, drs. H.Z. Scheltens-Ritzema, ds. P. Schravendeel, drs. J. Staat en ds. C. van de Velde.

De prijs is f 12,90

Zeer aanbevolen voor de a.s. Paasdagen:

DE HEER IS WAARLIJK OPGESTAAN

In dit boekje, waarvan reeds de 2e druk verschenen is, beschrijft ds. A. Rienstra op heldere en eenvoudige wijze het Paasevangelie. Dit boekje is ook zeer geschikt om cadeau te doen.

De prijs is f 4,70

KINDERKAARTEN

Wij leveren gaarne voor kindernevendiensten of jeugdverenigingen een set van gekleurde gevarieerde jeugdkaarten (zie afb.). Minimum afname 25 ex. Prijs f 0,20 p. st. Bij grotere bestellingen korting.

Voor bestellingen:

Ons adres is: FILIPPUS
Postbus 3052 – 6802 DB Arnhem
Telefoon 085 – 514340

geld betalen om die ziekte niet te krijgen. Omdat de meeste mensen en vooral ook alle schoolkinderen nu ingeënt zijn en niet meer ziek kunnen worden sterven er geen mensen meer en het hele dorp haalt opgelucht adem.

„We zijn gered,” zeggen de mensen tegen elkaar. „Wat hebben we een geluk gehad, ons hele dorp had wel kunnen sterven. Nu zijn er maar zeven doden.” „God heeft ons beschermd” zeggen de christenen. „Je kunt zien dat Hij naar ons luistert, want we hebben allemaal heel veel gebeden. Hal-leluja!”

Ook in de stad worden mensen ziek. Het zijn meestal mensen die toch al niet zo gezond waren omdat ze niet genoeg of verkeerde dingen eten. Mensen zoals jullie en wij krijgen die ziekte niet zo gauw, zeker niet als je niet op een Rwandese school zit met kinderen die besmet zijn. „Maar de blanke mensen in de stad schrikken verschrikkelijk van het nieuws dat die gevaarlijke ziekte rondgaat. Ze steken de koppen bij elkaar, ze bellen met de ambassades van hun landen. Binnen de kortste keren is iedereen ingeënt, gratis, daar heeft de ambassade voor gezorgd. Hè, hè zeggen ze dan opgelucht tegen elkaar. „Gelukkig dat we het zo snel konden regelen. Wat is het leven toch gevaarlijk hier. We moeten goed opletten of er geen andere besmettelijke ziektes uitbreken. Wat is er toch een boel om je zorgen over te maken en er is niemand op wie je kunt vertrouwen.”

Dat het een beetje feest is op de heuvel waar zeven doden zijn, feest omdat er nog zoveel mensen leven, dat weten die blanke mensen niet. Ze zouden het niet begrijpen ook. Ik vraag me af of ik het begrijp.

katholieke kerk. Daar gingen m'n vrouw en ik ook naar toe. Daar krijg je niks van, als je je gereformeerde verstand maar blijft gebruiken. Het was trouwens een mooie dienst. De pastoor stond o.a. stil bij Psalm 103 en wees op Gods genade en ontferming. In die ontferming van God zijn we opgenomen, ook tante Johanna. Ondanks alle kerkelijke scheidingsmuren is Gods genade oneindig groot en breed. In de preek werd ook gewezen op die bekende tekst uit het Johannes-evangelie, waar staat, dat wie gelooft zal leven ook al is die gestorven. En tante Johanna geloofde, ik kom daar nog op terug.

Er was ook een koor, dat de gebruikelijke liederen zong, maar ook een paar 'verzoeknummers'. Daarbij viel me op de tegenstrijdigheid van het rooms-katholieke geloof inzake het vertrouwen, dat God alles heeft volbracht en er door ons dus niets meer gedaan behoeft te worden, en de onzekerheid of de overledene nu wel echt in Gods handen is. Het koor zong o.a.:

„Wanneer Uw licht mij voorgaat in de nacht,
wanneer ik hoor, dat U mij thuis verwacht,
dan weet ik, Heer, dat U mijn zwakte ziet,
dan zeg ik dank, want U verlaat mij niet.”

Ook werd het 'U zij de glorie' gezongen, het lied van de opgestane Heer, Die al de Zijnen in zijn armen heeft. En daarom: „Zou ik nog vrezen, nu Hij eeuwig leeft, Die mij heeft genezen, Die mij vrede geeft” en „Niets heb ik te vrezen in leven en in dood”. En in de vaste liturgie van de eucharistie-viering komen in het gebed de volgende zinnen voor:

„In hem (Jezus) vertrouwen wij dat U ook deze overledene uit het duister van lijden en dood gebracht hebt naar het licht van het blijvende leven.

Daarom willen wij U danken en samen met allen die leven het loflied zingen (bidden) ter ere van Uw Naam: Heilig, heilig, heilig, de Heer, de God der hemelse machten. Vol zijn hemel en aarde van Uw heerlijkheid.”

Tijdens de dienst werd Maria niet genoemd. Op het kerkhof, in het gebed, wel. Het Maria-geloof is niet zo sterk meer onder de rooms-katholieken. Toen ik op het kerkhof om me heen keek, zag ik heel wat stenen met de woorden: Jezus barmhartigheid. Zo is het en van die barmhartigheid kan niet genoeg worden gesproken. Ik had het zo juist over de tegenstrijdigheid van het rooms-katholicisme. Aan de ene kant is er het vertrouwen, dat God in Jezus alles heeft voldaan en dat we door ons sterven heen bij God zijn en blijven. Aan de andere kant is er de onzekerheid of het allemaal wel echt zo is en moeten er mensen worden opgedragen voor het zie-leheil van de overledene.

Bidprentjes

Dit blijkt ook uit de teksten op de bidprentjes, die aan belangstellenden worden uitgedeeld en waarin soms iets gezegd wordt van de overledene. In de loop van de jaren is er in de teksten van de bidprentjes veel veranderd. Aan het slot van de tekst op het prentje van tante Johanna staat: „Moge de Heer, op wie zij altijd vertrouwd heeft, haar nu bij zich opnemen en vrede geven.”

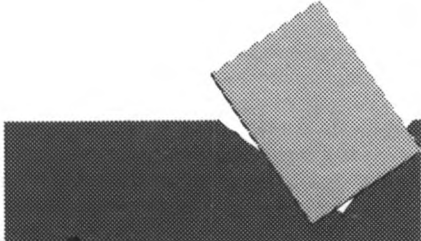
Moge....

In de vorige eeuw hebben de bidprentjes hun hoogtepunt beleefd. In de 11de eeuw is het gebruik van deze prentjes opgekomen. Men geloofde, dat door de biecht de zonden wel vergeven waren, maar dat er toch nog straffen waren overgebleven. Deze straffen konden worden verminderd of teniet gedaan door het uitspreken van bepaalde gebeden. Deze gebeden waren zgn. 'schietsgebeden'. Teneinde die korte gebeden te bevorderen, sprak de paus uit, dat door het bidden van die korte gebeden de straf na overlijden zou worden verminderd. Maar dat niet alleen: ook de nabestaanden van de overledene zouden door het bidden de straf kunnen verlagen. Zelfs waren in de vorige eeuw en in het begin van deze eeuw bepaalde gebeden goed voor een aantal dagen aflaat.

In het Bommelse museum hadden we laatst een expositie van diverse verzamelingen en daar waren ook bidprentjes bij. Zodoende heb ik me eens in de teksten kunnen verdiepen. Bovendien liet ik me voorlichten door een pater en dus heb ik m'n gegevens uit goede bron. Op een prentje uit 1913 staat aan het slot: „Zoet Hart van Maria, wees mijn heil, 300 dagen aflaat”. Op een prentje uit 1912 laat men de overledene 'zeggen': „Ik vraag U geene tranen, maar gebeden en offeranden”. En dan volgen er enkele mogelijkheden voor 300 dagen aflaat en zelfs één voor 7 jaar en nog langer aflaat. Op een prentje uit 1871 vond ik tenslotte de volgende tekst: „Volle aflaat, toevoegelyk aan de overledenen, mits te biechten, te communiceren het bovenstaende gebed voor een kruisbeeld te lezen en daerenboven eenigen tyd te bidden volgens het inzicht van den Paus van Roomen.” Daaronder wordt dan genoemd een decreet van Paus Pius IX uit 1868.

Toen ik aan de pater, die me wat voorlichting gaf, vroeg, waar nu eigenlijk de vagevuur-leer op gegrond is, bleef hij me het antwoord schuldig. Duidelijk was, dat ook hij daar niet meer in geloofde.

Tante Johanna is niet meer hier. Een gelovige vrouw met zonden en gebreken ging heen. Ook voor haar: Jezus barmhartigheid!

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Over een begrafenisdienst en bidprentjes

Voordat tante Johanna, over wie ik de vorige keer schreef, werd begraven, was er een dienst in de rooms-

Wilna Smienk van 't Herk

Van huis uit...

Esther

Nee, het gaat nu niet over die dame uit de Bijbel maar over een werkgroep die zo heet.

Het is een christelijke werkgroep die door allerlei vrouwen uit verschillende kerken in de regio Twente is opgericht en die zich tot doel heeft gesteld vrouwen te ondersteunen in het geloof. Ze organiseren daarvoor enkele keren per jaar een open ochtend waarvoor iemand wordt uitgenodigd die een lezing geeft. Het gaat daarbij om allerlei praktische geloofszaken, iedereen kan er zichzelf in herkennen. Uit die ochtenden ontstaan gespreksgroepen van vrouwen die zich verder in de Bijbel willen verdiepen.

Ook in mijn woonplaats is zo'n groep ontstaan en ik ben er lid van. Het bijzondere van deze groep is de verscheidenheid aan kerkelijke richtingen.

We zijn met z'n zevenen en komen uit vijf verschillende kerken. Dat geeft aan onze gesprekken iets heel boeiends en het maakt alles ook erg intensief. Naast herkenning zijn er natuurlijk ook verschillen. Vooral het leven in de gemeente is voor elke vrouw heel anders. Bij de Bijbelstudie valt geregeld een iets andere benadering op. Maar dat verhindert ons niet om als echte zusters in het geloof met elkaar om te gaan en elkaar ook te steunen. Dat werkt zelfs in ons dagelijks leven door. Ik ervaar dit alles als een zegen. Natuurlijk is het prima om in je eigen kerk in een gespreksgroep te zitten. Je kunt trouwens best naar twee groepen gaan. Maar ik zou dit niet willen missen. Het is heel fijn om te ervaren dat kerkelijke muren kunnen wegvallen als je gewoon alleen maar met de Bijbel bezig bent. Elke christen lijdt onder het verscheurde van het christendom. Als kind in Kampen stond ik wel eens op een punt in de stad van waaruit ik zeven verschillende kerken kon zien. En elke zondag wandelden we langs elkaar heen naar ons eigen godshuis. Ik weet dat het niet anders kan in dit leven en ik ben het ook van harte met ds. de Jong eens dat je niet als kerken min of meer geforceerd moet proberen samen te gaan. Ik denk dat het inderdaad buiten de kerkmuren om heel goed mogelijk is om contacten te onderhouden met medechristenen.

De afgelopen week werd er weer een open ochtend door 'Esther' georganiseerd en we gingen er met z'n allen heen.

De lezing werd verzorgd door Coby Stoorvogel die voor Agapè werkt in de evangelisatie.

Op heldere wijze zette ze uiteen waar het op aan komt als je eenmaal voor Christus hebt gekozen. Ze onderscheidde daarbij twee soorten christenen: diegenen die wel geloven maar

niet toelaten dat God hun dagelijks leven bepaalt, ze blijven a.h.w. op hun eigen troon zitten met God ervoor, en een tweede groep die God toestaat op hun troon plaats te nemen en er zelf voor gaan zitten. Bij elke keuze in hun leven vragen ze aan God wat Hij van hen wil.

Dit klinkt allemaal veel eenvoudiger dan het is. Ze lichtte dat ook toe met allerlei voorbeelden uit haar dagelijkse levenspraktijk. Als voorbeeld uit de Bijbel nam ze Petrus. Al meteen zeer gelovig, hij ging voor Jezus door het vuur. Maar hij bleek tot het lijden een vleselijke christen. Hij zou zelf wel bepalen wat er met Jezus gebeurde en toen alles anders liep verloochende hij Hem zelfs. Pas daarna werd hij een geestelijke christen, Jezus kon in zijn leven het heft in handen nemen. Zo'n soort christen worden vergt misschien wel ons leven lang. Maar we hoeven daar niet moedeloos van te worden want God heeft ons allang aanvaard en heeft dan ook een leven lang geduld met ons.

Zo'n vijfhonderd vrouwen waren er. Uit de hele regio Twente.

Ik heb het meestal niet zo op dat masale maar in dit geval ervoer ik het anders. Ik kan het het best weergeven met de woorden van een wildvreemde vrouw die in de pauze naast me stond en tegen iemand anders zei: „Wat doet het me toch goed om hier te zijn. In het dagelijks leven voel je je soms zo alleen staan als gelovige. Je denkt, ben ik nou echt de enige. En nu ik hier ben zie ik dat dat dus niet waar is.”

Puzzelhoekje

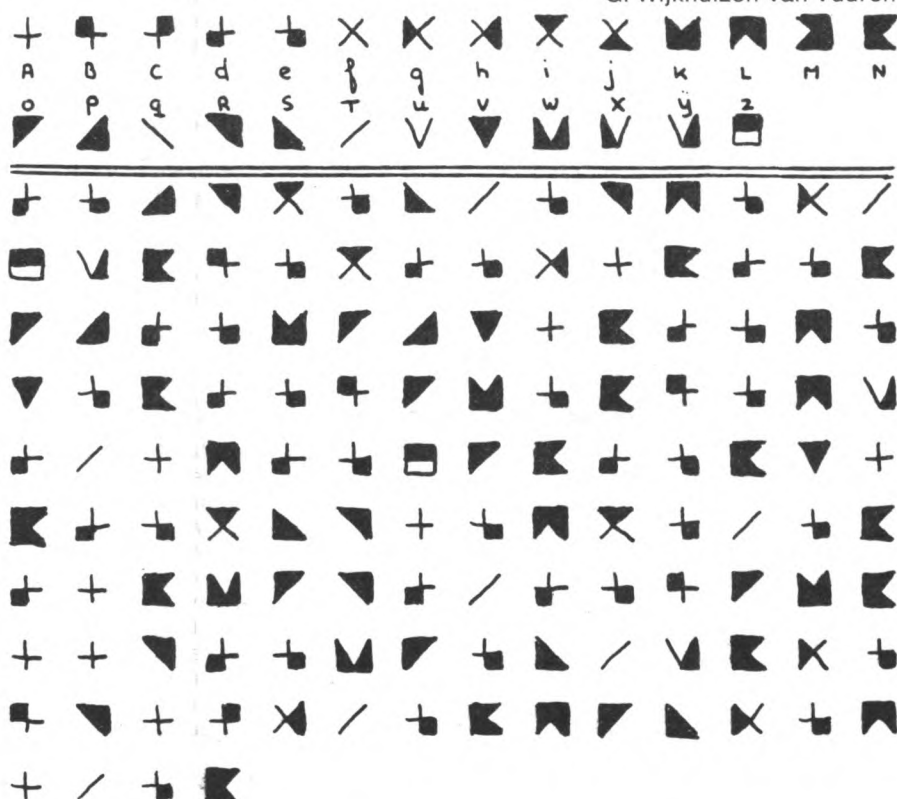
Eenmaal per jaar was de grote Verzoendag. De hogepriester moest dan verzoening doen (vergeving vragen) over de zonden, voor zichzelf en zijn huis en voor het hele volk Israël, in het heilige der Heiligen. Voor zichzelf en zijn familie een jonge stier als zondoffer en een ram als brandoffer. Hij mocht slechts gekleed zijn in het heilige linnen onderkleed want het was een boetedag.

Voor het volk werden twee geitebokken als zondoffer en een ram als brandoffer genomen. Als eerste bracht hij voor het priesterlijk huis offers. Hij nam het bloed van de stier, nam vuur van het reukaltaar om geurig reukwerk te maken. In deze wolk van wierook ging hij in het heilige der Heiligen en sprenkelde bloed aan de voorzijde van het verzoendeksel boven de ark daarna zeven maal voor de ark. Ditzelfde deed hij met het bloed van de bok voor het volk. Bloed van de stier en bok werden dan aan de hoornen van het brandofferaltaar gestreken waarna er weer zeven maal op de grond werd gesprenkeld. Zo werd ook het heiligdom van onheiligheden zuiver gemaakt.

Wat hij tot slot met de overgebleven bok deed kun je in het volgende geheimschrift lezen.

Als hij dit gedaan had deed hij zijn klederen uit en waste zich zodat hijzelf ook weer rein werd.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Persschouw

Een kerk ging stuk (II)

Zo was dan in 1965 ds. Van der Ziel afgezet. Wat moeten we van dat oordeel zeggen? Ds. W.G. de Vries heeft in zijn boekje 'De vrijmaking in het vuur' het geduld geprezen dat de kerkeraad van Groningen-Zuid in de zaak tegen ds. Van der Ziel aan de dag heeft gelegd. Het is waar dat de kwestie lang heeft gesleept, maar dat is nog geen teken van geduld. De kernvraag is ook niet waarom het allemaal zo lang geduurd heeft, maar waarom ds. Van der Ziel moest worden afgezet. Dat is gebeurd omdat hij met leden van de synodaal gereformeerde kerken in gesprek was, op zoek naar herstel van de eenheid. Je kunt zulke gesprekken nutteloos noemen, of onverstandig; je kunt zeggen dat ze de rust in de kerk niet bevorderen, en daarom gevaarlijk zijn.

Maar wie een dominee uit zijn ambt zet, verklaart hem onwaardig het evangelie te bedienen. Hij zegt niet dat de man wat lastig is, of dat er spanningen zijn tussen hem en zijn gemeente. Dat kan in het ernstigste geval reden zijn het dienstverband tussen hem en die gemeente los te maken, maar afzetting is heel iets anders. Dat is niet een maatregel van wijs beleid of goede orde. Wie afgezet wordt, verliest zijn eer. Een predikant wordt afgezet, zegt de Dordtse kerkorde in artikel 80, om alle zonden die de bedrijver voor de wereld eerloos maken. Het vrijgemaakte kerkboek laat die woorden in artikel 80 weg, maar dat verandert niets aan de ernst van de handeling. Ontzetting uit het ambt betekent verlies van eer en waardigheid.

De afzetting van ds. Van der Ziel was dan ook misbruik van kerkelijke macht. De vraag is niet, schrijft ds. Van der Kwast (p. 48), of ds. Van der Ziel in alles wijs en recht gehandeld heeft. De vraag was of hij afgezet moest worden. Wie de kerkorde ernstig neemt, kan daar moeilijk een bevestigend antwoord op geven.

In de vrijgemaakte kerken ontstond dan ook grote onrust. Een deel van de Groninger gemeenteleden bleef zich achter ds. Van der Ziel scharen, in de zogenaamde Tehuis-gemeente. Ze zochten steun bij hun kerkgenoten. Die oproep werd ook beantwoord. Vijfentwintig kerkleden, voor het grootste

deel predikanten, lieten in oktober 1966 een Open Brief verschijnen, waarin zij de kant van de Tehuis-gemeente kozen. Die brief heeft veel kritiek opgeroepen. Ook ds. Van der Kwast, zelf ondertekenaar, erkent dat een enkele term gelukkiger geformuleerd had kunnen worden. Ik denk niet dat het veel verschil gemaakt zou hebben. De indruk die dit boek ons geeft is dat de zaken al op scherp stonden.

De schrijvers waren nauw bij het conflict betrokken, en laten ons niet in twijfel over hun engagement. Het één zowel als het ander geldt eveneens voor het reeds genoemde geschrift van ds. De Vries. De posities die de twee boeken innemen verschillen radicaal. Maar beide laten dezelfde indruk achter: er was in 1966 geen weg terug. De meerderheid wilde geen verzoening. Ze wilde zuivering. Het conflict werd niet bijgelegd, maar aangescherpt. Beide boeken bevestigen dat met tal van voorbeelden. We beperken ons tot het belangrijkste: de gevolgen van de Open Brief.

Die stuk heeft in de kerken veel bestrijding ondervonden. Maar bij geen enkele kerkelijke vergadering is een klacht in behandeling genomen tegen de ondertekenaars. Op de synode van Amersfoort echter verscheen in april 1967 één van de vijftientig, ds. Schoep van Amstelveen, als afgevaardigde van Noord-Holland. Met al de anderen betuigde hij bij de opening van de synode zijn instemming met de belijdenis. Maar toen kwamen de afgevaardigden van Drente met bezwaren. Zij stelden voor ds. Schoep niet toe te laten, omdat hij de belijdenis der kerken had bestreden. Het bewijs daarvoor was de Open Brief.

Kan zo'n bezwaar ontvankelijk zijn? Wie gelooft dat een predikant ontrouw geworden is, moet een klacht overleggen bij diens kerkeraad. Toen de synode in Amersfoort bijeenkwam, waren er sinds de publikatie van de Open Brief vijf maanden verstreken. Tegen geen van de vijftientig ondertekenaars is in die tijd enige actie ondernomen. Ook de synode zelf had de Open Brief niet op de agenda staan. Ze mocht dus niet anders doen dan de klacht terugwijzen, en Drente vragen zich te richten tot de kerkeraad van Amstelveen. Wat ze deed, was de klacht aanvaarden en ds. Schoep buiten sluiten.

Daarom zeggen we niet te veel, als we spreken van onwil tot verzoening. De meerderheid wilde de tegenstellingen binnen de kerken niet langer aanvaarden. Ze was ook niet bereid tegen de predikanten van de minderheid op te treden naar de regels van de kerkorde. Dat was geprobeerd met ds. Van der Ziel, en het had jaren geduurd. Nu moest er liever snel gewerkt worden. Hoe dat gedaan is, hebben de schrijvers van dit nieuwe boek precies beschreven. Het is een onthutsend verhaal. Wel zelden zal kerkrecht in zulke zonderlinge kronkels gewrongen zijn.

Recht heette alles wat bij meerderheid van stemmen beslist was. Het is een beschamende episode in de geschiedenis van de gereformeerde gezindte. Waarin ligt nu eigenlijk de grondfout van 1967? Er is in die tijd een zuivering uitgevoerd. Zo is het ook toen al gezegd, door de christelijke gereformeerde ds. J.H. Velema in de Wekker. Hij zag zelfs weinig verschil met politieke processen in communistisch geregeerde landen. Dat gaat nogal ver, maar een vergelijking met de politieke sfeer dringt zich haast vanzelf aan ons op. Als er een revolutie heeft plaats gevonden, zien we dikwijls dat de revolutionairen vervallen in de fouten waar ze zelf tegen hebben gestreden. Ze hebben gevochten tegen onderdrukking en als ze gewonnen hebben, leggen ze ieder hardnekkig het zwijgen op, die hun mening niet wil delen. Het zijn dan juist hun vroegere medestrijders, die om een afwijkende opvatting als verraders van de revolutie terecht gesteld worden. Dat patroon is in veel revoluties te herkennen. Er bestaat geen ijzeren noodzaak, die mensen dwingt zo te handelen. Ze behouden hun vrijheid te kiezen tussen goed en kwaad. Maar meestal zijn de omstandigheden de revolutionairen te machtig. Ze slagen er niet in weerstand te bieden aan het gevaar dat in de revolutie zelf besloten lag.

Een kerkscheuring is geen revolutie. Als we in de politieke geschiedenis kunnen constateren, dat gelijke oorzaken gewoonlijk gelijke gevolgen hebben, en dat mensen zich niet aan de druk van de omstandigheden kunnen onttrekken, dan hoeft dat nog niet te gelden voor de kerk. Het mag zelfs niet. Geschiedenis gaat over zondige mensen. Wat we dan natuurlijke oorzaken en natuurlijke gevolgen plegen te noemen, zijn in werkelijkheid meestal de acties en reacties die onder invloed van de zonde plaats vinden. Als de keten van oorzaak en gevolg in de kerkgeschiedenis er net zo uit ziet als in de politieke geschiedenis, dan is dat een veeg teken. Dan zal ook daar de ene zonde de andere uitlokken. Het was 'natuurlijk', dat de synodaal gereformeerde kerken na 1944 onder geen voorwaarde een nieuwe scheuring wilden. Daardoor misten ze de moed tot kiezen toen het er werkelijk op aan kwam, en hielden ze op belijdende kerk te zijn. Het was 'natuurlijk', dat de vrijgemaakten hun eenheid zouden zoeken in de gezamenlijk doorleefde vrijmaking. Zo werd een historisch feit tot geloofsartikel. En zo is het ook 'natuurlijk' dat de angst voor nieuwe bindingen de Nederlands gereformeerden huiverig maakt besluiten te nemen, die ook maar één kerklid onwelgevallig zouden kunnen zijn, waardoor ze de grenzen van de confessionele vrijheid soms zeer dicht benaderen.

Al deze ontwikkelingen zijn voorspelbaar geweest, en daarom bedenkelijk. Een kerk moet over haar eigen scha-

duw heen kunnen springen. Als haar gedrag precies beantwoordt aan de verwachtingen van de wetenschap, dan is ze er waarschijnlijk niet in geslaagd, werkelijk kerk te zijn. Een kerk moet in staat zijn te ontsnappen aan sociologische wetmatigheden, zoals dat de afgescheidenen in 1854 is gelukt, toen ze braken met de zonde van de partijchap.

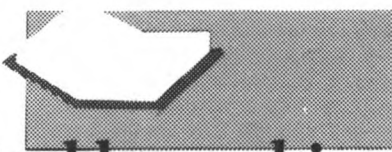
Kan 1854 een voorbeeld zijn? Kunnen de vrijgemaakten binnen en buiten verband de crisis van hun jeugd te boven komen? Ds. Van den Brink en ds. Van der Kwast halen aan het einde van hun boek met instemming een uitspraak van Schilder aan, gedaan in 1944: „het zal niet aan ons mogen liggen, als er één man of één vrouw of ook één kind buiten blijft, waarvan God zegt: het moet er binnen wezen” (p. 215). Ook ds. De Vries citeert Schilder, uit 1939: zou de hervormde kerk de gereformeerde belijdenis ten volle aanvaarden, „dan zouden we dadelijk moeten samenleven”, ook al gaven de hervormden geen oordeel over afscheiding en doeleantie (p. 105). Als dat de geest is die beide kerken bezielt, dan is er werkelijk hoop.

Een christelijke, oecumenische hoop. Dat is niet hetzelfde als hoog gespannen verwachting. Ds. De Vries voegt aan zijn Schilder-citaat dadelijk toe, dat aanvaarding van de belijdenis natuurlijk afwijzing van de Open Brief inhoudt. Zolang we zulke dingen zeggen, is het verleden ons nog te sterk. We kunnen de geschiedenis echter ook niet wegpraten. Als ooit aan weerszijden het vertrouwen wordt hersteld, schrijft ds. Van den Brink (p. 228), dan „zou men het verleden aan de Here kunnen overlaten”. Ja, dat kunnen we, zoals we het ook kunnen met de natuur, zonder dat we daarmee ontheven zijn van de zorg voor het milieu. De geschiedenis is ons niet gegeven om haar te vergeten. De heiligen die in den lande zijn, zijn de heerlijkheid in wie al mijn welbehagen is. Dat geldt van onze broeders en zusters nu, en even goed van de broeders en zusters in 1967, in 1944 en in 1854. We moeten van hen weten hoe ze hebben geleefd en geloofd, en hoe ze in het geloof hun keuzen hebben gedaan en hun beslissingen genomen. Die keuzen hebben in 1967 verschild. Ds. Van den Brink en ds. Van der Kwast leggen verantwoording af van de hunne. Ze doen dat overtuigend. De Nederlands gereformeerde, die dit boek gelezen heeft, weet waarom zijn kerk bestaat. Daarom moet hij het ook lezen. Als hij weet wat er gebeurd is, zal hij zich vervolgens kunnen afvragen of 1967 een definitieve breuk geweest is, dan wel een tijdelijk opgetrokken brug. Kiest hij voor het laatste, dan kan dit boek hem nog één ding leren. De kerk is stuk gegaan op haar onwil verschillen van mening te accepteren. Ze kan alleen hersteld worden als we juist dat van elkaar willen aanvaarden, ook in de omgang met ons

eigen verleden. Dan is deze tweede crisis der jeugd te overwinnen.

A.Th. van Deursen

G. van den Brink en H.J. van der Kwast, *Een kerk ging stuk*. Relas van de breuk die optrad binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in de jaren 1967-1974. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1992, 245 pagina's, f 39,75

Boekbespreking

The Bible and the Flag

Brian Stanley. *The Bible and the Flag. Protestant Missions & British Imperialism in the nineteenth and twentieth centuries*. Apollos serie. IVP, Leicester. U.K. 1990. 212 pp.

„Met reden kan men de beschuldiging uitspreken dat de handelaar en de kolonist de zendeling, die een agent van het Europese imperialisme was, op de voet zijn gevolgd. Ze hebben nauw met de koloniale machthebbers samengewerkt aan de onderwerping van de zwarte volkeren en aan de gebiedsuitbreiding van de imperialistische grootmacht.” Met dit citaat begint Brian Stanley zijn boek over de relatie tussen 'Bijbel en vlag'. Het gaat daarbij dus om de vraag of en hoe westerse, met name Britse, zendelingen hebben samengewerkt met hun koloniale regeringen.

In hoeverre is de zending een 'handlanger' geweest van westerse koloniale en imperialistische belangen?

In zijn boek van 212 pagina's neemt de schrijver de lezer mee naar de Britten, die in de vorige eeuw of in deze eeuw als zendeling hebben gewerkt in het Caraïbisch Gebied, de Fiji Eilanden, maar vooral in diverse delen van Afrika en Azië. Wat voor mensen werkten daar als zendeling en hoe was hun relatie tot de Britse koloniale overheden, in de diverse gebieden van het Imperium? De schrijver is bij uitnemendheid gekwalificeerd voor het schrijven van dit boek. Hij is een historicus die is gepromoveerd op een proefschrift over de 'steun van het Britse thuisfront aan de zendingsinspanning van de vorige eeuw'. Bovendien hanteert hij een aangename stijl

in zijn boek, dat buitengewoon veel informatie bevat. Het lijkt me juist om te zeggen dat de gemiddelde Nederlandse geïnteresseerde leek (en stellig ook de Britse!) met minder dan vijf procent van de geboden stof vertrouwd zal zijn. Om mijn beoordeling maar meteen te geven, met het boek van dr. v.d. Beukel over 'Natuurkunde en God' neemt *The Bible and the Flag* een uiterst eervolle (maar dus gedeelde) eerste positie in op mijn top-tien van favoriete boeken, die ik het afgelopen jaar gelezen heb! Het is een werkelijk uitnemend boek, dat ik in handen wens van iedereen die maar iets met 'zending' uitstaande heeft.

Voordat dr. Stanley aan zijn eigenlijke historische overzicht begint start hij met een (mijns inziens ook al heel uitstekend) hoofdstuk, waarin het probleem wordt gesteld. Het boek geeft citaten over dit thema aan, die stammen uit theologisch 'oecumenische' of 'radicale' milieus in voormalige koloniën en ook in het Westen zelf. Hij constateert met leedwezen dat, volstrekt onafhankelijk van enig deugdelijk historisch onderzoek, de juistheid van de aanklacht voor het grote publiek al bij voorbaat vaststaat. In het tweede hoofdstuk wordt een erudiete en heldere uiteenzetting gegeven waarom het woord 'imperialisme' met de nodige nauwkeurigheid moet worden gedefinieerd. Wat bedoelen we precies met dat inmiddels zo beladen begrip?

Hoofdstuk drie gaat over de geestelijke en andere impulsen achter de negentiende-eeuwse zendingsbeweging in Groot-Britannië. (Ook weer heel leerzaam!) Het voorlaatste hoofdstuk gaat over de relatie tussen het Christelijk geloof en de cultuur, terwijl 'Empires and missions under human and divine judgment' de titel is van het afsluitende hoofdstuk. Hoofdstuk 4 t/m 6 vormen de historische hoofdmoot van het boek.

In hoofdstuk 4 'The claims of Humanity: 1792 to 1860', lezen we van zendelingen in het Caraïbisch gebied, de Kaapkolonie en India en in het China van de Opiumoorlogen. We lezen van hun verscheidenheid; niet iedere zending of ieder zendingsgenootschap heeft voor ons besef een even verlicht standpunt ingenomen met betrekking tot de rechten van de zwarte of bruine man, de slavernij, enzovoort. Toch moet me, na lezing van dat hoofdstuk, waarin het materiaal nauwgezet wordt onderzocht, van het hart dat het 'blazen' van deze 19e eeuwse zendelingen veel minder bevlekt (b)lijkt dan ook ik zelf had aangenomen. „O slavernij! Jij afstammeling van de Duivel, wanneer hou je op te bestaan”, schreef een van de zendelingen op Jamaica in zijn dagboek. (p. 87) De schrijver kwam in opspraak, toen zijn naam genoemd werd in verband met een slavenopstand in 1823, hij belandde op zeer dubieuze gronden in de gevangenis, waar hij het jaar erop

stierf, voordat het nieuws hem bereikte dat zijn doodvonnis in levenslang was omgezet. De onrechtvaardige behandeling van zwarte slaven bracht „vele niet-Anglicaanse zendelingen ertoe een positie in te nemen, die op grond van de godsdienstvrijheid onmiddellijke afschaffing van de slavernij eiste”. (88) Iets verderop treffen we de informatie dat in 1832 veertien Baptistenkerken en zes Methodistische kerkgebouwen op Jamaica in brand werden gestoken door blanke kolonisten, die op de zendelingen gebeten waren vanwege hun pro-zwarte positie! Bij de Britse verkiezingen van december 1832 werd door niet-Anglicaanse predikanten en zendingsgenootschappen openlijk opgeroepen de stem uit te brengen op mensen die zich verbonden aan de afschaffing van de slavernij in West-Indië! „Het aantreden van een blok van tweehonderd parlementsleden in Westminster, die zich op dat beleid hadden vastgelegd, legde de basis voor de aanneming van de Emancipatie Wet van augustus 1833.” (90) De 'zendingslobby' had met succes de invrijheidstelling van de Westindische slaven bewerkt!

Bij zijn beoordeling van deze ontwikkelingen zegt Stanley o.a. dat „de plantagehouders en hun politieke bondgenoten de evangelische zendelingen beschouwden als een bedreiging van hun macht en van de stabiliteit van de koloniale samenleving”.

Als het vervolgens over de Kaapkolonie gaat, lees ik b.v. dat de LMS, een vroeg gestart zendingsgenootschap „soon earned the dislike of the Boers for their championship of native interests”. Zendelingen trokken de inheemse bevolking naar „christian villages based on the mission stations”. (93) Juist omdat een aantal Britse zendelingen de zwarte bevolking bescherming tegen uitbuiting door blanken wilde bieden, wilde men in de grensgebieden uitbreiding van de Britse macht...

Wat India betreft, daar bestreden zendelingen en hun 'zendingshuisfront' de zgn. 'weduwenverbranding' in naam van de menselijkheid. In 1803 had de zending William Carey een onderzoek naar het voorkomen ervan gedaan; hij kwam tot een aantal van 403 weduwen die 'vrijwillig verplicht' levend de brandstapel met hun overleden echtgenoot hadden gedeeld, in een gebied van 30 mijl rond Carey's woonplaats Calcutta ... (100) De East India Company, de officiële koloniale overheid, was echter van oordeel dat afschaffing van 'sati' tot ongewenste spanningen in het door het Hindoeïsme beheerste land aanleiding zou geven, en weigerde zich voor afschaffing van deze onmenselijke praktijk in te zetten. Dat standpunt was dus de aanleiding tot een hevige controverse tussen Zending en Koloniale Machthebbers, die de Zending overigens won. In 1829-1830 werd, onder

druk van de 'zendingslobby' in Engeland in heel Brits-Indië 'sati' verboden. Andere spanningen tussen de zending in India en 'the Empire' worden in Stanley's boek vermeld. Opnieuw is de konklusie dat de zending geenszins aan de leiband van de Koloniale Overheden liep! Veeleer werden zendelingen ervaren als 'een luis in de pels' van de overheid...

Datzelfde geldt, in weer een heel andere context, voor Nyassaland, het tegenwoordige Malawi, waar de Schotse zendelingen, aldus Stanley, door de voornaamste historicus van het land zijn geroemd als 'outstanding' om hun strijdbaarheid en integriteit. Ze hebben door hun vastberadenheid ernstige koloniale uitbuiting verhinderd. (pp. 121-127) Ook in Malawi werd echter de komst van 'colonial rule' gezien als een manier om de verschrikkelijke rooftochten door Arabieren, die slaven zochten, tegen te gaan. En zo kun je doorgaan! Stanley's boek geeft zoveel informatie dat er geen beginnen aan is om uitvoerig te citeren. Het lijkt bovendien zo integer en 'fair' dat het niet meevalt geen sympathie te hebben voor zijn konklusies. Die zijn (globaal) dat er in zendingsgebieden veel meer gebeurd is, in veel complexer en 'geschakeerder' omstandigheden, dan meestal wordt verondersteld. Bovendien hebben, ook naar een twintigste-eeuwse norm gemeten, de zendelingen het meestal aanmerkelijk beter gedaan dan werd aangenomen.

Daarmee is echter niet alles gezegd. Stanley helpt ons een aantal zaken nauwkeuriger te doordenken. Zeker is zijn boek geen bondgenoot voor die Christenen die menen dat er eigenlijk dus helemaal geen vuiltje aan de lucht is. Er is aanleiding om vele zaken te doordenken en dat steeds opnieuw te doen.

Het boek is met zijn 15 pond niet goedkoop te noemen; Britse boeken zijn in hun algemeenheid erg in prijs gestegen, de laatste paar jaren.

Wie het boek niet koopt blijft echter heel wat armer dan 15 pond achter...

P.J. v. Kampen, Eck en Wiel

Mens, waar ben je?

Onder deze titel verscheen Cahier 17, een uitgave van het Christelijk studiecentrum I.C.S., dat ons al een reeks waardevolle studies heeft geschonken. De titel is ontleend aan Gen. 3, 9, waar de Here Adam opnieuw aanspreekt als verantwoordelijk mens: „Mens, waar ben je?” Het Cahier hoort deze vraag in een wereld, waarin de waarde van de mens en zijn werk praktisch alleen gevonden wordt in het salaris dat hij of zij (al of niet) verdient. Maar hoe heeft God de mens oorspronkelijk bedoeld? Deze vraag wordt toegespitst op ons gedrag als werknemer, als consument, ondernemer, uitkeringsontvanger, als

lid van een christelijke kerk of gemeente, kortom op het hele vlak van onze sociale verantwoordelijkheid. In een achttal korte schetsen laten tien auteurs hun licht schijnen over de vragen die hier aan de orde zijn. Het artikel van Govert Buijs: 'Enkele bijbelse grondtonen', was voor mij zo waardevol dat ik dit cahier alleen daarom al onder veel ogen wens. Dat doet echter niets af aan de verdere bijdragen. Ze zijn belangwekkend en actueel: wat gaat er bij voorbeeld gebeuren als wij ons heil blijven zoeken in inkomen en consumeren. Of als we meer willen dan schepping en samenleving eigenlijk bieden kunnen? Hoe staat het met de diakonale uitdagingen voor de christelijke gemeente? Hoe te leven in een maatschappij waarvan het consumptiepatroon vooral gaat ten koste van de Derde Wereld en het milieu? Wat zijn de bijbelse dimensies van ondernemerschap?

Deze en andere vragen worden boeiend belicht. Uit de andere studies die het I.C.S. inmiddels uitgegeven heeft, noem ik slechts die over de positie van vrouwen in kerk, gezin en samenleving, over de onzichtbare wereld (de groeiende belangstelling voor occulte zaken), genetische manipulatie, ervaringen met bijbelse opvoeding, verstand van computers, en Europese eenwording. In voorbereiding zijn cahiers over liturgie en ouder worden. De redactieleden en medewerk(st)ers zijn alle afkomstig uit gereformeerde of evangelische kring, waaronder verschillende uit onze kerken.

U ontvangt de Cahiers (3 per jaar) bij een donatie van f 35,- p.j. losse nummers kosten f 12,50 per stuk. Het zou fijn zijn als uit de lezerskring van Opbouw nog wat meer contribuanten konden worden aangetrokken. Van harte aanbevolen.!

Adres Christelijk Studiecentrum ICS, Nieuwezijds Voorburgwal 96-1, 1012 SG Amsterdam, tel. 020-6257141. Postgiro: 2247500.

G. v.d. Brink, Veenendaal

„Bijbelverhalen om zelf te lezen”

is een nieuwe kinderbijbel geschreven door Karin Henley, vertaald door Marjon Vrijmoeth en geïllustreerd door Dennas Davis.

Deze kinderbijbel valt op door enkele specifieke kenmerken:

In tegenstelling tot de meeste kinderbijbels is deze bijbel zeer geschikt om door kinderen vanaf 7 jaar zelf gelezen te worden. Peuters vanaf 3 jaar kan men uit dit boek voorlezen.

Het boek is bedoeld als een eerste kennismaking met de 95 meest bekende geschiedenissen uit de Bijbel. De lay-out van het boek is zeer aantrekkelijk.

Het duidelijke letter-type is geschikt voor jonge lezertjes. De korte zinnen met eenvoudige woorden, zelden bestaande uit meer dan drie lettergrepen, dagen uit tot verder lezen.

Op elke bladzijde is een illustratie te vinden. De illustraties zijn geestig, expressief en maken de verhalen nog concreter, zodat deze goed aansluiten bij de belevingswereld van jonge kinderen. De illustraties zijn niet traditioneel, evenmin als de gekozen woorden. Begrippen als zondeval, zondvloed en verlossing zijn vervangen of uitgelegd.

De kinderbijbel is ook om deze reden zeer geschikt voor niet-christelijke gezinnen.

De diverse verhalen kregen een originele titel. De kruisiging werd 'Veel verdriet' en de wonderbare spijziging 'Samen eten'. De hoogtepunten uit het evangelie zijn kernachtig, maar nogal beknopt beschreven. Ook de wat minder bekende verhalen komen aan bod. De overgang van het Oude naar het Nieuwe Testament is wat abrupt. Of de band van het boek stevig genoeg is zal de ervaring leren.

Deze kinderbijbel is zeer aantrekkelijk en verdient mijns inziens aanbeveling en kan veel luisterlees- en kijkplezier geven, wellicht ook aan verstandelijk gehandicapten!

Uitgever: Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1992
Omvang: 526 bladzijden
Prijs: f 37,50

O. Visser-ter Wee, Zwolle

Christelijke levensstijl

no 5 in de serie Ethische Bezinning. uitg. v.d. Berg Kampen, 1992, 212 blz. prijs f 29,50, Dr. J. Douma

De serie 'Ethische Bezinning' van dr. J. Douma is bijna voltooid. Na nr. 5 moet alleen nog volgen, nr. 6 'Huwelijk en Sexualiteit'. In hoofdstuk 1 van dit geschrift wordt de vraag behandeld wat christelijke levensstijl is. Christelijke levensstijl heeft met Christus te maken, de weg die men in navolging van Christus bewandelt. Die navolging betekent niet het imiteren van Christus. Navolging betekent dienen en gehoorzamen. Niet nabootsen, maar wel zijn levensstijl navolgen. In het 2e hoofdstuk gaat de schr. in op 'christelijke levensstijl en onze omgang met God'. Het geloof, zo stelt hij, kunnen we de voedingsbodem van het christelijk handelen noemen. Het gaat daarin om ons geloof in de navolging van Christus. Maar daarmee is niet alles gezegd. Wij geloven in de drieënige God.

In een noot geeft hij daarbij een verbeterde definitie van de ethiek. In 'Verantwoord handelen' gaf hij de indruk,

dat hij het handelen van de mens jegens God, evenals zijn handelen jegens de naaste als ethisch handelen kwalificeert. Hij geeft nu de volgende definitie 'Ethiek is de bezinning op goed en kwaad in het handelen van de mens met als maatstaf van beoordeling Gods openbaring in de Heilige Schrift.'

In dit hoofdstuk gaat hij ook in op wat nu vaak spiritualiteit en vroeger vaak ascetiek genoemd wordt. Het woord ascese vindt hij in deze tijd minder gelukkig, omdat bij dat woord de negatieve betekenis vaak gaat domineren en onthouding meer doel dan middel werd.

Christelijke spiritualiteit omschrijft hij dan als 'de beoefening van en de bezinning op onze gemeenschap met de drieënige God. In dit verband pleit hij ook (en terecht) dat de westerse wereld haar consumptieproton zal wijzigen en een meer sobere levensstijl zal aannemen om daarmee effectievere hulp aan de Derde wereld mogelijk te maken.

In het volgende hoofdstuk is de christelijke zede aan de beurt. Dat is niet hetzelfde, aldus Douma, als christelijke levensstijl. Douma laat zien, dat in de gereformeerde zede nogal wat wisseling is. Bij zede denken we aan een groepsgebed. Zede is wat men doet. De kinderen nemen de zede van de ouders over, maar als ze volwassen worden, gaan ze zich afvragen waarom zij nu eigenlijk moeten doen, wat zij doen.

In dit hoofdstuk is Douma, en terecht, erg voorzichtig met uitspraken en past hij ervoor op allerlei zaken te veroordelen. Van wetticisme is bij hem gelukkig geen sprake.

De gereformeerde zede gaf vroeger dit beeld. Stipte zondagsviering, afkeer van bioscoop en toneel, kaartspel, loterij en dansen. Het beperken van de omgang tussen jongens en meisjes (geen sexualiteit voor het huwelijk, maar ook geen gemengd zwemmen), gereserveerdheid tegenover de laatste mode en het roken van vrouwen. Douma vergelijkt in dit hoofdstuk ook de zedenspiegel, die Voetius de gereformeerden in zijn tijd voorhield. Daaruit blijkt hoe betrekkelijk die gereformeerde zede is. Veel ervan is tijdgebonden.

Het valt me op, dat Douma, terecht, die gereformeerde zeden met nuchterheid bekijkt. Een nuchterheid, die hem vast niet door alle gereformeerden in dank wordt afgenomen. M.i. heeft het verheffen van de zog. gereformeerde zede tot christelijke levensstijl in het verleden veel moeite veroorzaakt. Douma waarschuwt tegen een versteende zede die tot vormloosheid kan leiden.

Zijn conclusie in dit hoofdstuk is dan ook, dat we beter af kunnen stappen van de term gereformeerde zede en volstaan met de aanduiding 'christelijke levensstijl'. Over welke gerefor-

meerden gaat het als we zouden vasthouden aan 'gereformeerde zede'? Laten we ons daarom houden aan de term christelijke levensstijl, om te laten uitkomen dat de navolging van Christus bepalend is voor de goede levensstijl. Dat houdt een boodschap in, die voor allen geldt, gereformeerd of niet.

In de volgende hoofdstukken geeft hij wat concreter aandacht aan een aantal aspecten van de christelijke levensstijl. Daarin beperkt hij zich tot meer bezinning op onze persoonlijke houding als christen in deze wereld. Hoofdstuk behandelt beroep en geldbesteding. Hij is van oordeel, dat we geen tienden, maar wel een percentage van onze overvloed aan anderen dienen te geven.

De laatste hoofdstukken behandelen ontspanning en sport. Het boek is in duidelijke stijl geschreven. Wie zich op het gebied van de moraal nader wil oriënteren moet dit geschrift bestuderen.

Graag sluit ik me aan bij de wens van prof. Velema, dat prof. Douma er nog eens toe kan komen een alles omvattende ethiek te schrijven.

J. Meulink, Enschede

'Bevindelijke prediking'

Theologische Verkenningen – Bijbel en Praktijk – nr. 6 – onder redactie van Drs. A.G. Knevel – Uitgeversmaatschappij J.H. Kok te Kampen – 120 pag. – f 16,90.

Diverse auteurs uit de Geref. Gezindte hielden – alweer een tijd geleden – over bovengenoemd onderwerp een lezing voor de EO-radio. In de desbetreffende serie werd nader ingegaan op de verschillende aspecten van de bevindelijke prediking. „Bevinding is een geladen term geworden, soms een scheldwoord. Dit boekje wil een pleidooi zijn voor goede bevindelijke prediking. Liever gezegd schriftuurlijk-bevindelijke prediking”, aldus de eindredakteur in zijn 'Woord vooraf'. Wij menen, dat de opzet en de inhoud van dit geschrift beantwoorden aan het gestelde doel. De diverse bijdragen zijn alle van niveau. We geven even de inhoud weer. Achtereenvolgens wordt door W.H. Velema (chr. geref.) geschreven over: 'Bevinding in de Bijbel' en: 'De verhouding Wet en Evangelie in de prediking', door K. Exalto (Ned. herv.) over: 'Lutherse prediking; bevindelijk?' en: 'De prediking van het Woord Gods en haar adres.', door W. Balke (Ned. herv.) over: 'Kan men bij Calvijn spreken van bevindelijke prediking?', door W. Janse (Ned. geref.) over: 'Bevindelijke prediking en de belijdenis', door T. Brienens (Chr. geref.) over: 'Het charisma der bevinde-

lijke prediking: De Nadere Reformatie', door A. de Reuver (Ned. herv.) over: 'Kohlbrugge: prediking van hart tot hart.', door J. Hoek (Ned. herv.) over: 'De Heilige Geest en de prediking', door W. Verboom (Ned. herv.) over: 'Alle aanneming waardig', door M.J. Arntzen (Vrijgem. geref.) over: 'Zelfonderzoek in de prediking', door C. Trimp (Vrijgem. geref.) over: 'God brengt de mens ter sprake', en tot slot door W. van Gorsel (Ned. Herv.) over: 'Onderscheidenlijk preken'. Het boek wordt afgesloten met de vermelding van de personalia van de schrijvers. Velema geeft een nadere omschrijving van wat hij onder bevinding verstaat, nl. datgene wat God een mens doet ervaren, laat gewaar worden als zijn Geest in ons werkt. M.i. blijft hij bij alle goede opmerkingen, die hij maakt, toch teveel hangen in de sfeer van het innerlijk van de mens. Exalto benadrukt, dat de kern van Luthers verkondiging is: de rechtvaardiging door het geloof alleen. Hij heeft geen andere bevinding gekend dan de ervaring van het geloof. Ik heb het idee, dat velen de benadering van Luther – t.a.v. de bevinding te beperkt zullen vinden. De bijdrage van Balke over Calvin vind ik heel boeiend. Hij erkent, dat de bevinding zoals die vandaag door velen als een belangrijke zaak wordt ervaren niet op dezelfde wijze bij Calvin wordt teruggevonden. Balke relateert de term bevinding aan Rom. 5. Maar dat betekent voor hem geen verenging tot het persoonlijke leven. Wij moeten naar reformatisch inzicht de prediking en de bevinding zien fungeren in een hele brede kontekst, zodat zelfs politiek en cultuur erbij betrokken worden. W. Janse schrijft over bevindelijke prediking en de belijdenis. Ook hij aksentueert, dat onder bevinding niet alleen de rechtvaardiging valt, maar ook de heiliging, niet alleen de binnenkamer, maar ook de buitenwereld. Bevindelijke prediking is volgens hem niet hetzelfde als gepredikte bevinding. Een puntige notitie, tevens als waarschuwing bedoeld! Brien schetst de gevaren van de prediking van de mannen van de Nadere Reformatie.

De Reuver geeft aan, dat de prediking van Kohlbrugge er één is, die opkomt uit het hart van de Schrift, heen is gegaan door het hart van de prediker en mikt op het hart van de hoorder. Hoek stelt terecht, dat aandacht vragen voor de Heilige Geest in de prediking nooit kan en mag betekenen, dat de aandacht afgeleid wordt van Christus. „Dat zou haaks staan op de diepste intentie van de Geest van God.” Exalto brengt te berde, dat bevinding niet te forceren is. „Zij is het leven des geloofs. Dat geloof leeft bij het Woord. Maar het leeft er dan ook werkelijk bij”. Velema gaat nader in op de verhouding Wet en Evangelie in de prediking en vat één en ander als volgt samen: „Het is een in elkaar van Wet en Evangelie. De Wet wijst aan waar wij, zondaren, wonen. Het Evangelie is de boodschap, die op dat adres be-

zorgd moet worden”. Verboom komt, schrijvend over Verbond en Verkiezing, tot de volgende formulering: „De beloften van God gelden de hele gemeente, maar de vervulling van Gods belofte niet”. Arntzen poneert, dat het bij de zelfanalyse gaat om de mens, die door Christus vernieuwd wordt. „Dat staat mijlenver af van een humanistisch zelfverwerkelijkingsideaal.” Trimp verwoordt zijn visie t.a.v. de Christusprediking. Die brengt ook de tegenstem van het hart ter sprake. Het nut van de aanvechting moet worden aangewezen. Maar de Heilige Geest wil de menselijke ziel maken tot klankbodem van de hoge tonen van het Evangelie. Tot slot schrijft Van Gorsel over het onderwerp: Onderscheidenlijk preken. Hij wijst de classificatiemethode af – de indeling van de hoorders in allerlei klassen, staten en standen en het behandelen van hen volgens deze indeling – , maar roept wel op rekening te houden met de geestelijke verscheidenheid in de gemeente en hanteert toch ook zelf o.a. het onderscheid tussen bekommerden en bevestigden. Het gebruik van een dergelijke terminologie werkt m.i. verwarrend hoewel ik het met Van Gorsel eens ben, dat in het kader van de gemeenschap de enkeling aandacht verdient. Ik eindig met een citaat van W. Kremer: „De Heilige Geest wil met de gemeente en de enkeling naar het volle heil Gods”. Er blijkt in deze bundel meer overeenstemming dan verschil te bestaan t.a.v. de bevinding. Dat stemt tot vreugde. Het is nodig over deze dingen na te denken en door te spreken. Daartoe kan dit goede geschrift een uitnemende dienst bewijzen. Daarom willen wij dit boek heel hartelijk aanbevelen!

O. Mooiweer, Enschede

Erratum

In het artikel over occultisme is een zin weggevalen. Onder het kopje: manifestaties van satan staat de zinsnede: 'een vrouw, die Paulus met vuisten sloeg'. Of dat wel eens gebeurd is weet ik niet, maar er had moeten staan: 'een vrouw die door de satan achttien jaar verkromd was, een engel van satan die Paulus met vuisten sloeg'. De in het vorige nummer onder de titel 'Bijschrijfbijbel' (pag. 73) geplaatste boekbespreking was van de hand van H. Algra, Den Helder

Calvinist

„De meeste mensen zijn aardig”, zeg ik tegen een collega als we onverwachts voorrang krijgen. „Daar denk ik wat anders over” merkt hij op. „Niet dat ik zoveel slechte ervaringen heb met mensen, maar als je zo om je heen kijkt zijn ze allemaal op eigenbelang uit, het is allemaal ik, ik, ik en het wordt steeds erger. De meeste mensen zijn heus niet zo aardig als je denkt”.

„Dat klinkt aardig gereformeerd, ik dacht dat veel rooms-katholieken toch een wat vrolijker mensbeeld hadden”, is mijn reactie. „Dat kan wel zo zijn, maar misschien lopen die katholieken wel met oogkleppen op. Calvin, of wie het ook zei van die geneigdheid tot alle kwaad, hij zat er niet zo ver naast...”

Zo zie je maar weer hoe een zinsnede uit de catechismus opeens uit onverwachte hoek met instemming geciteerd kan worden...

H. Algra, Den Helder

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

- 29 mrt. Ambtsdragerskonferentie regio Noord-Nederland te Haren
 - 24 april Jaarvergadering persvereniging Opbouw; spreker: drs. A. van der Dussen
 - 6 mei Vrouwenkontaktdag te Kampen
 - 13 mei Predikantenkonferentie te Apeldoorn
 - 15 mei Jaarvergadering Steun Oost Soemba in de Eenhoorn te Amersfoort; 13.30 uur
 - 15 mei Uiterste datum voor inzending van stukken bestemd voor de Landelijke Vergadering 1994 bij de Voorbereidingscommissie te Apeldoorn (J.M. Wentink, Kam. Onnesstr. 5, 7316 LM Apeldoorn)
- 1994**
- 12 mrt. Landelijke Vergadering Apeldoorn

Kerknieuws

Vooraankondiging Vrouwencontactdag 1993

De landelijke vrouwencontactdag 1993 zal gehouden worden op donderdag 6 mei a.s. in de Nieuwe Kerk te Kampen. Ds. J. Bouma hoopt te spreken over het onderwerp: Waar gaat het naar toe? (Veranderingen in de moraal). De voorbereiding en organisatie van deze dag is in handen van zusters uit Kampen.

Houdt u deze dag alvast vrij. Er wordt op u gerekend!

Binnenkort hoort u meer van de organisatiecommissie.

Studentenhuisvesting Zwolle

De Chr. Ger. Kerk en Ned. Ger. Kerk (II) te Zwolle hebben in 1985 een diaconaal studentenhuysvestingsproject gestart. Een door beide kerken opgerichte stichting exploiteert daartoe een woongebouw in Zwolle-centrum (voormalige zusterflat).

Het studentenhuys beschikt over 16 kamers, alle voorzien van een keukenhoek, en een gemeenschappelijke ruimte. Twee kamers zijn gereserveerd voor hoofdbewoners, van de overige 14 kamers komt jaarlijks een deel vrij voor nieuwe studenten. De huurprijs bedraagt f 3200,- per jaar, inclusief energiekosten. De maximale huurperiode is twee jaar.

Bij de toewijzing spelen de reisafstand naar het ouderlijk huys en de leeftijd (vanaf 17 jaar) een grote rol. Voor meer informatie over het wonen in een positief christelijke woongemeenschap kan kontakt worden opgenomen met de stichting, tel. 038-652911.

Evangelisatie onder vakantiegangers

De kerken in Twente zijn al vele jaren actief betrokken bij evangelisatie onder vakantiegangers. Dit jaar wordt voor de tweede keer een evangelisatie actie gehouden op een camping nabij Enschede. Bij deze actie worden meerdere campings betrokken. Er wordt gewerkt met drie teams, die elk een periode van 2 weken actief zijn. Veel aandacht wordt besteed aan kinderwerk, maar ook evangelisatie onder volwassenen is een belangrijk onderdeel. Verder wordt met het werk ook de groei van het persoonlijk geloof en de daarbij behorende visie voor evangelisatie bij de teams versterkt. De organisatie bestaat uit een werkgroep van mensen uit diverse kerken in Enschede en Hengelo (Ned. Geref. en Chr. Geref.). Voor de teams worden actief jongeren geworven in heel Nederland, waarbij alle 'talenten' wel-

kom zijn, zoals mensen met aanleg voor muziek, kinderbegeleiding, sport, techniek, organisatie e.d. Ook sprekers voor kampdiensten, gospel & theater groepen, en nazorgers zijn nodig. Het werk start dit jaar op 24 juli. In de periode voor de vakantie worden in diverse Twentse kerken bidstonden georganiseerd voor de diverse zomerprojecten in Nederland. Meer informatie en opgave: 053-773908/774170.

Stichting Evangelische Huisvesting Utrecht

Met ingang van 1 maart a.s. is het adres van het secretariaat gevestigd in Utrecht, Raamstraat 58, 3513 EZ.

Kort verslag regio Enschede- Zwolle

Wij citeren uit het Persverslag regiovergadering Enschede-Zwolle, gehouden op 28/1/1993 te Nijverdal, het volgende.

Afscheid en dankbetuiging ds. W. Bax. Namens de regio wordt ds. Bax bedankt voor het werk dat hij voor de kerken in regionaal verband heeft gedaan gedurende lange tijd. Hij was 'het geheugen van de regio'. We wensen hem Gods zegen toe, met de bede dat de HERE hem en zijn vrouw nog vele jaren in goede gezondheid geven moge. Hierna spreekt ds. Bax een dankwoord. Ds. Bakker geeft opheldering waarom in de regio na de scheuring in de zeventig jaren de ondertekening van de drie Formulieren van Enigheid is ingevoerd. De diversiteit van de opleidingen van waaruit de predikanten kwamen was de belangrijkste reden.

Van de kerk van zalk en Veecaten een ontslaanvraag i.v.m. de emeritering van ds. J. Scheltens; idem van de kerk van Enschede-Zuid voor ds. C. Bakker. De stukken inzake de emeritering van beide predikanten worden in orde bevonden en voor beiden wordt de Akte van Emeritaatsverklaring afgegeven. Ds. Bakker en ds. Scheltens spreken de vergadering hartelijk en bemoedigend toe. De praeses bedankt beide predikanten voor hun werk in dienst van de kerken van de regio, en wenst hun en hun echtgenotes Gods zegen toe.

Brief van br. H.J. Bosch waarin hij vraagt om ontheffing van zijn taak als beoordelaar van preekvoorstellen. De regio bewilligt in dit verzoek en besluit tot het schrijven van een dankbetuiging aan br. Bosch.

Benoemingen: In een vacature voor de examens wordt een benoeming gedaan. (kennis inhoud Heilige Schrift: J. van Atten i.p.v. J. Scheltens). Voor de vacature br. Bosch wordt een voorstel gedaan.

Het nieuwe adres van ds. Scheltens per 22/2/93 is: Esdoornhof 191, Kampen, tel: 05202-14746; dat van ds. Bakker wordt: Noordelijke Esweg 5, Hengelo.

Ned. Geref. Kerk van Enschede Zuid

Ds. J.M. Mudde, predikant te Breukelen, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Onder andere(n)

Om het Woord Gods en het getuigenis van Jezus

De brochure 'Om het Woord Gods en het getuigenis van Jezus' verschijnt naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van de vereniging Schrift & Getuigenis.

De voorzitter van de vereniging, de heer F.W. Kramer, staat daarin stil bij de kerkelijke en theologische situatie die er in 1967 was ten tijde van de oprichting: (tot 1982 was het een vereniging binnen de Gereformeerde Kerken)

Dr. M.J. Arntzen – oud-bestuurslid – gaat in zijn bijdrage nader in op 'wat bezield de verontrusten?'. Hij schrijft: „duidelijk is dat het niet een aantal malcontenten waren, doch mensen die met hart en ziel hechtten aan de Waarheid van God en dat ook in de kerkelijke praktijk, met name in de Woordverkondiging wilden horen. Dat is en blijft Gereformeerd. Ook voor nieuwe generaties". In het onderdeel 'scharnierend' blikt ds. J.B. van Mechelen, hoofdredacteur van het blad 'Waarheid & Eenheid' terug op de, mede door de vereniging Schrift & Getuigenis in 1978 georganiseerde Getuigenisdag.

Enkele andere scharnieren: de fusie met het blad 'Waarheid & Eenheid', de oprichting van de Reformatorische Hogeschool (voorheen Pastorale Leergangen) te Zwolle/Rotterdam, en het besluit om de vereniging inter-gereformeerd te doen zijn.

„Meer dan ooit blijkt dat tot opbouw en bewaring van het gereformeerde leven nodig is het herstel van de eenheid in de gereformeerde gezindte aan de orde te stellen als prioriteit” aldus ds. Van Mechelen.

In deze brochure, de 6e die door Schrift & Getuigenis is uitgegeven laten de drie schrijvers zien, dat het alleszins noodzakelijk was – en is – om een dam op te werpen tegen de nieuwe theologie die binnen de Gereformeerde Kerken vaste voet kreeg.

Ook vandaag is het van belang te weten welke ontwikkelingen er geweest zijn, want die stoppen niet bij kerkmuren. De vereniging Schrift & Getuigenis, sinds 1982 een inter-gereformeerde vereniging, met leden uit de Gereformeerde gezindte in bestuur en redactie, wil door middel van deze brochure de fakkels van Gereformeerd belijden doorgeven aan het volgende geslacht, totdat Hij komt. Ook roept het bestuur alle bijbelgetrouwe gereformeerde gezinden op haar beweging te steunen.

De brochure *Om het Woord Gods en het getuigenis van Jezus* is te verkrijgen door f 3,50 te storten op giro 1599800 t.n.v. Schrift & Getuigenis te Delft o.v.v.

'brochure 6'. Bij meerdere exemplaren is korting mogelijk. Voor informatie over eerder verschenen brochures en blad: Hertenkruis 6, 2914 TD Nieuwerkerk a.d. IJssel, 01803-13281.

Voor ev. nadere informatie: F.W. Kramer, Urk, (05277-1347) ds. J.B. van Mechelen, Heinenoord (01862-2272)

Kerk en vreemdelingen

Kunnen Christenen iets betekenen voor de vreemdelingen in ons land? Ons land kent steeds meer vluchtelingen, asielzoekers en andere buitenlanders.

*Vreemdelingen die Jezus (nog?) niet kennen.

Hoe zullen zij geloven indien het hun niet gepredikt wordt?

* Maar ook: vreemdelingen die Christen zijn (vaak mede door onze zending) en hier zoeken naar de kerk. Hierover gaat het op onze ontmoetingsdag.

Spreekers: ds. H. Fahner (Chr. Geref. pred.) Hij heeft ervaring met vluchtelingen in zijn Gemeente en daar buiten.

br. J. van Wingerden (voorzitter van de Stichting Evangelische Traktaat zending).

Ook enkele veldwerkers en broeders/

zusters uit den vreemde zullen een bijdrage leveren.

U komt toch ook?! Wij rekenen op u en op jou 3 april 1993 van 10.00 uur tot ca. 16.00 uur, Wittevrouwensingel 28, Utrecht.

Neemt u een lunchpakket mee? Tot ziens.

Vereniging Gospel for Guests, Volbedastraat 22, 7009 HX Doetinchem. (tel. fam. Korenhof 08340-27569).

Geestelijke liederen gezocht

Momenteel wordt aan het Instituut voor Liturgiewetenschap te Groningen een onderzoek gedaan naar het stichtelijk/geestelijk lied uit het Nederlandse protestantisme (m.n. de Hervormde en Gereformeerde kerk) rond 1900. Bij dit onderzoek wordt uw hulp ingeroepen. Er wordt namelijk gezocht naar publicaties met (of: over) geestelijke liederen, die in de periode 1870-

1940 zijn verschenen. Te denken is aan liedbundels voor bijbelstudieverenigingen, scholen, huisgezinnen, zondagsscholen, geheelonthoudersverenigingen, enzovoort. Ook andersoortige uitgaven (zoals losse bladen met liederen, brochures en tijdschriften), waarin geestelijke liederen staan, zijn van belang. Hetzelfde geldt voor publicaties (artikelen, brochures) uit de hierboven genoemde periode die handelen over het (geestelijk) lied.

Wie heeft ergens op zolder nog bedoelde uitgaven liggen, die hij of zij op een of andere manier voor het onderzoek beschikbaar wil stellen? U kunt schriftelijk of telefonisch contact opnemen met: drs. J. Smelik, Akkerend 39 9801 JR Zuidhorn, telefoon: 05940-7140 (thuis) of 050-635578 (Instituut voor Liturgiewetenschap Groningen).

Verwachting de komst van de Heere om Zijn heerlijkheid te mogen aanschouwen is na een intens leven in de Heere ontslapen onze lieve vader, groot- en overgrootvader

LEENDERT ELAND

Sedert 8 maart 1991 weduwnaar van
Geertruida Wouterina Vroomhout

Hij mocht 86 jaar worden.

Wapenveld:	P.A. Blokhuis-Eland L.W.G. Blokhuis
Wageningen:	G. Wigboldus-Eland J.S. Wigboldus
Goor:	G.W. Eisen-Eland H.J. Eisen
Zeddam:	L. Eland E.M.E.H. Eland-Harwig Klein- en achterkleinkinderen

19 februari 1993
Markeloseweg 2g
7471 JE Goor

Geen bezoek aan huis

De begrafenis heeft inmiddels plaats gevonden.

Getrouwd:

BETSY MENNEN

(eerder gehuwd geweest met Rem Kooistra)

&

DS. HENK DE JONG

(eerder gehuwd geweest met Lies Woldring)

'De lofzang is in stilheid tot U, o God...'
Psalm 65

Zeist, 11 februari 1993
3701 EL
Bethaniëplein 2-bis

vrienden zien het zo

1 op de 150 ouderparen krijgt een kind met een verstandelijke handicap.
Dat verandert je wereld nogal.

Pottekijkers zijn dan even niet welkom.

Vrienden wel.
Vrienden kunnen luisteren.
Vrienden voelen aan wanneer ze nodig zijn.

Vrienden vergroten de kansen voor mensen met een verstandelijke handicap in de samenleving.

Uit respect, uit bewogenheid,
vanuit de bijbelse opdracht.

Omdat het vrienden zijn.

Protestants christelijke vereniging van ouders, familie en vrienden van mensen met een verstandelijke handicap

zo zie ik het ook!

☐ noteer mij als vriend-lid voor 30/ 40 / 60 gld. per jaar

Dhr./Mevr.....

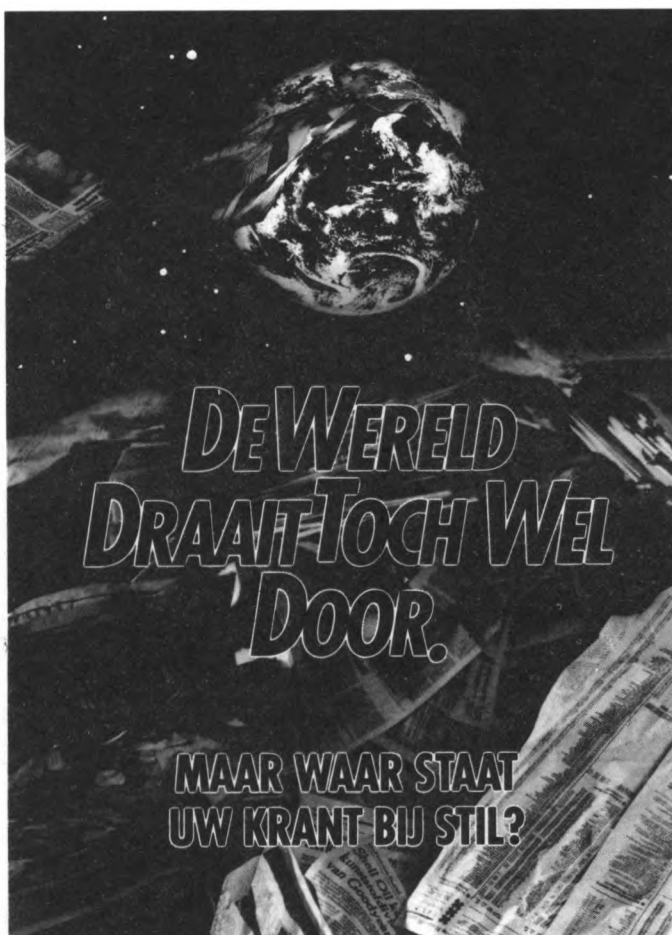
☐ noteer mijn eenmalige bijdrage van f.....

Adres:.....

Postcode:.....

Plaats:.....

Zenden zonder postzegel aan "Philadelphia", Antw.nr. 8494, 3500 VW Utrecht.
Bezoekadres: Maliebaan 71 L, Utrecht. Tel.: 030 - 36 37 38

Het nieuws, de kranten, de dingen van de dag. De wereld draait wel door; zelfs al zou je er niet over schrijven. Maar waar staat uw krant bij stil?

Persvrijheid? Prima. Het Nederlands Dagblad neemt die vrijheid. Maar gebonden aan de Bijbel. Verbonden met mensen die daarnaar willen leven.

Een complete krant. Met het dagelijks nieuws. Veel ruimte voor religie en kerk. Constructief commentaar. Een gereformeerde ochtendkrant: scherp en schrap.

Wat denkt u van een vergelijkend waarden onderzoek? Neem, lees, proef en beproef. Een proefabonnement kost maar 14,-.

Dan vindt u het Nederlands Dagblad vier weken lang, trouw bij u aan het ontbijt.

DE WERELD OP WAARDE

EEN KRANT LEER JE LEZEND PAS KENNEN.

Daarom neem ik een proefabonnement op het Nederlands Dagblad: vier weken lang thuisbezorgd voor 14,-. Ik betaal pas als ik uw acceptgiro heb ontvangen.

NAAM

ADRES

PC/WOONPLAATS

TELEFOONNUMMER

Stuur deze coupon in een envelop naar het NEDERLANDS DAGBLAD, Antwoordnummer 1004, 3770 VB Barneveld. Een postzegel is niet nodig. Of bel voor een proefabonnement: 03420-10720.

Nederlands Dagblad
Gereformeerd gezinsblad

REFORMATORISCHE
POLITIEKE FEDERATIE

KIES BEWUST VOOR HET CHRISTELIJK POLITIEK ALTERNATIEF

- Vóór geloofwaardige christelijke politiek
- Ook vóór actieve vrouwen en jongeren
- Een daadkrachtige zorg vóór de schepping
- Zorg vóór de sociaal zwakkeren
- Vóór een harde aanpak van de criminaliteit
- Vóór verhoging van ontwikkelingshulp
- Vóór handhaving van een zelfstandig Nederland

Postbus 302
8070 AH Nunspeet
03412-56744

Versterk de RPF: word nú lid